

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Benediktinský klášter v Kladrubech a jeho role
v kulturní krajině regionu Střívrska**

Michaela Sladká

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Benediktinský klášter v Kladrubech a jeho role
v kulturní krajině regionu Stříbrska**

Michaela Sladká

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Hečková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 ZALOŽENÍ KLÁŠTERA	4
3 HISTORIE KLÁŠTERA.....	7
3.1 12. – 13. století	7
3.2 14. – 15. století	9
3.3 16. – 17. století	11
3.4 18. – 20. století	13
4 PODOBA KLÁŠTERA	15
4.1 Jan Blažej Santini-Aichel.....	16
4.2 Popis areálu	16
4.2.1 Chrám.....	16
4.2.2 Stará prelatura a starý konvent.....	18
4.2.3 Nový konvent	19
5 KULTURNÍ KRAJINA	20
5.1 Definice kulturní krajiny a její ochrana	20
5.2 Vývoj kulturní krajiny.....	22
6 KULTURNÍ KRAJINA REGIONU STŘÍBRSKA, KLADRUBSKA A BLÍZKÉHO OKOLÍ	24
6.1 Kulturní krajina Stříbrska v období 12. – 14. století.....	24
6.1.1 Nové Kladruby	27
6.1.2 Okolí Přimdy.....	27

6.1.3	Norimberská cesta nebo-li Zlatá cesta	28
6.1.4	Stříbro.....	28
6.2	Kulturní krajina Stříbrska v období baroka	29
6.2.1	Okolí Kladrub.....	32
6.2.1.1	Kaple a kapličky.....	32
6.2.1.2	Kříže u cest.....	32
6.2.2	Ostrov u Stříbra – kaple sv. Václava a Vojtěcha.....	33
6.2.3	Křížová cesta na vrchu Ronšperk.....	34
7	SOUČASNOST	35
8	ZÁVĚR	38
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	39
9.1	Kniha	39
9.2	Studie/článek v časopise	41
9.3	Studie ve sborníku	41
9.4	Internet	41
10	SEZNAM PŘÍLOH	42
11	RESUMÉ	43
12	PŘÍLOHY	44

1 ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je benediktinský klášter v Kladrubech a jeho role v kulturní krajině regionu Střibrska. Kladrubský klášter byl již od počátku svého založení významným náboženským a hospodářským centrem západních Čech a jeho vliv sahal až za hranice českých zemí. Ve 12. století za vlády rodu Přemyslovců probíhala intenzivní kolonizace Čech a kladrubský klášter byl během ní založen jako první nová osada v západních Čechách. Přestože vládly dlouholeté dohady o tom, kdo je zakladatelem kláštera, v dnešní době už je jisté, že jím byl král Vladislav I. Klášter založil roku 1115 nedaleko Stříbra v hlubokém údolí táhnoucím se podél říčky Úhlavky a na křižovatce důležitých tras při Norimberské cestě, která byla až do 16. století nejdůležitější cestou vedoucí z Prahy do Norimberka, což je také důvod, proč byl klášter důležitým centrem dění napříč stoletími. Nejdůležitějšími mezníky v existenci kláštera bylo 14. a 18. století, během nichž klášter dosahoval své největší slávy a moci.

Kladrubský klášter se významně zapsal do dějin i rozvoje západních Čech a díky svému majetkovému bohatství se aktivně podílel na formování kulturní krajiny ve svém okolí, převážně pak v obdobích svého největšího rozkvětu. Cílem této práce je popsání a přiblížení činností kláštera v tomto období s přihlédnutím k jeho stavební činnosti, která významně přetvořila krajinu západních Čech do dnešní podoby. Důraz je při tom kladen na města Kladruby a Stříbro a jejich blízké okolí.

Ke zpracování bakalářské práce jsem z oblasti problematiky kulturní krajiny využívala především práce *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*¹ od Jiřího Sádla a spol. a *Krajiny kulturní a historické. Vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*² od Jiřího Kupky. Obě tyto práce představují základní úvod do problematiky kulturní krajiny naší země a jejího vývoje. Velice nápomocná mi byla také práce od Karla Nováčka *Kladrubský klášter 1115-1421: osídlení, architektura a artefakty*³, která detailně popisuje jinde nezveřejněné poznatky z vykopávek v okolí kláštera, a nejvíce jsem využívala

---

¹ SÁDLO, Jiří et al, *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*, Praha 2005, 247 s.

² KUPKA, Jiří, *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*, Praha 2010, 179 s.

³ NOVÁČEK, Karel et al, *Kladrubský klášter 1115-1421: osídlení, architektura, artefakty*, Plzeň 2010, 373 s.

publikace od Jiřího Čechury *Kladruby 900: lidé – života – doba*⁴, protože obsahuje velmi cenné a ujednocené informace o kladrubském klášteře, o městě Kladruby a o jeho okolí. Ke zpracování práce jsem využila umělecko-historického popisu, analýzy architektonického díla, rešerše odborné literatury z oblasti dějin umění, historie a kulturní historie, komparace informací a v neposlední řadě také terénního průzkumu.

V roce 2015 kladrubský klášter oslavil již 900 let své existence. Většina prací souvisejících s kladrubským klášteřem vydaných do té doby se zaměřuje na jeho historii a architekturu, která se pojí především se jménem Jana Blažeje Santiniho-Aichela. Informace o kulturní krajině v okolí kláštera jsou však zcela nedostačující a ještě o ní nevznikla žádná ucelená publikace, snad jen s výjimkou zmíněné práce od Jiřího Čechury. To je hlavní důvod, proč jsem se toto téma rozhodla zpracovat a bylo by nasnadě se této problematice věnovat i nadále v budoucnu, protože tato bakalářská práce se věnuje převážně regionu Střibrska. Jak již ovšem bylo řečeno, kladrubský klášter měl rozsah působnosti mnohem větší.

Tato práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část (kapitoly 2 – 4) se věnuje samotnému kladrubskému klášteři a ta druhá část (kapitoly 5 – 7) se zabývá kulturní krajinou. V kapitole 2 se věnuji problematice založení kláštera a pochybnostem s ním spojenými. Kapitola 3 je rozčleněna na čtyři části a po stoletích mapuje to nejdůležitější z historie kladrubského kláštera v souvislosti s děním v českých zemích. Kapitola 4 je věnována popisu kladrubského kláštera a je zde kladen důraz na exteriér areálu. Lze zde najít popis chrámu (viz kapitola 4. 2. 1), staré prelatury a starého konventu (viz kap. 4. 2. 2) a také nového konventu (viz kap. 4. 2. 3). Součástí této kapitoly je také stručná podkapitola o autorovi barokní přestavby kláštera – Janu Blažejí Santinim-Aichelovi (viz kap. 4. 1).

V kapitole 5 se zabývám problematikou definice kulturní krajiny a její ochranou (viz kap. 5. 1) a také zde mapuji její vývoj s důrazem na českou krajinu (viz kap. 5. 2). Kapitola 6 je rozčleněna na několik podkapitol a zabývá se kulturní krajinou Střibrska, Kladrubska a okolí. Důraz je zde kladen na období 12. – 14. století (viz kap. 6. 1) a na období baroka (viz kap. 6. 2). Ve 12. – 14. století klášter zakládal nové obce, proboštství nebo vedlo např. spory s městem Střibrem ohledně Norimberské cesty. Jakožto nově založenou obec v tomto období jsem si vybrala klášteři přilehlé město

---

⁴ ČECHURA, Jiří, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, Domažlice 2015, 407 s.

Kladruby (viz kap. 6. 1. 1.), které hrálo v historii kláštera vždy důležitou roli. Jako nově založené probošství jsem si na základě osobního výběru zvolila probošství ve vsi Svatá Kateřina u Přimdy (viz kap. 6. 1. 2.), protože jsem shledávala zajímavým, z jakých důvodů toto probošství vzniklo. Dále jsem si z tohoto období vybrala město Stříbro (viz kap. 6. 1. 4), jež pro kladrubský klášter představovalo v rámci regionu největší mocenskou hrozbu, a proto spolu vedly mnohé spory. Hlavní spor se týkal ohledně Norimberské cesty (viz kap. 6. 1. 3), která v této době hrála důležitou roli v hospodářské situaci obou center. V období baroka, kdy probíhala přestavba kladrubského kláštera, v okolí vzniklo díky pracovníkům, kteří se podíleli na přestavbě, mnoho kapliček. Kapitola jim věnovaná je však stručná, poněvadž jsou v dnešní době již téměř všechny zaniklé (viz kap. 6. 2. 1. 1). V této době bylo také oblíbené vysazování pamětních křížů (viz kap. 6. 2. 1. 2). Jelikož se jich na Kladrubsku koncentruje i v národním měřítku velké množství, připadalo mi příhodné je v této souvislosti alespoň stručně také zmínit. Během přestavby kláštera Jan Blažej Santini-Aichel vystavěl nádhernou barokně gotickou kapli v blízkém Ostrově u Stříbra (viz kap. 6. 2. 2), proto jí právem patří místo v této práci. Dalším faktorem, jenž významně v období baroka proměnil tvář krajiny, byly barokní poutě. V této souvislosti jsem si vybrala křížovou cestu na vrchu Ronšperk u Stříbra, které byla teprve před pár lety navracena její (téměř) původní podoba (viz kap. 6. 2. 3). Poslední kapitola 7 se zaměřuje na to, jak moderní doba postihla tehdejší barokní krajinu a je zde také přihlédnuto k funkci kladrubského kláštera v dnešní době.

2 ZALOŽENÍ KLÁŠTERA

Kdo byl zakladatelem kladrubského kláštera, není zcela známo a doba jeho vzniku také není úplně jasná. Jak ovšem ukazuje *Kronika zbraslavská*, klášter založil člen knížecího rodu. Někteří badatelé považovali za zakladatele knížete Svatopluka (1107 – 1109), který měl klášter založit roku 1108, avšak neexistují žádné starší zprávy, které by takový čin dokládaly. První zpráva pochází až ze 14. století a nachází se v *Series ducum Bohemiae*. Přestože se v pozdějších klášterních zprávách objevuje Svatopluk jako zakladatel, jak píše V. V. Kremer, tyto zprávy vznikly v době osvícenské a probuzenecké a opisovaly pouze informace z chybných předloh. Badatelé si tyto chybné informace mezi sebou předávali a navzájem je od sebe opisovali, proto se tento omyl táhl až do novějších dob.⁵

Touto problematikou se detailněji zabýval V. Novotný ve své práci *Začátky kláštera kladrubského a jeho nejstarší listiny*. Jak zde píše, zachovaly se tři zakládací listiny. Listina *A* vznikla počátkem 13. století, dvě listiny *B* vznikly nejpozději v polovině 13. století, přičemž nejsou ničím jiným než rozšířením listiny *A*. Listiny vznikly v samotném klášteře a všechny jsou dle odborníků podvržené. Jedním z důvodů, proč byl Svatopluk považován za zakladatele kláštera, byla poznámka ve zprávě o jeho smrti od Dubravia. Zde stálo, že tělo bylo přeneseno do Kladrub, kde mělo být pohřbeno. Jeho hrob ovšem v klášteře nikdy nebyl nalezen, přestože byl několikrát hledán.⁶ Navíc by se tak muselo stát až roku 1115, kdy už klášter existoval, ačkoli Svatopluk zemřel již v roce 1109. Dubraviova poznámka je tedy „*jeho vlastní kombinací*“ a nemá ani „*v domácí klášterní tradici opory*“.⁷

V. Novotný dochází k výsledku, že za zakladatele kladrubského kláštera lze považovat Vladislava I., a přestože jsou zakládací listiny falsum, není důvod, proč nevěřit, že založení kláštera se odehrálo skutečně k roku 1115, jak je v nich psáno.⁸ Když Vladislav I. roku 1125 zemřel, byl pochován v kladrubském klášteře, přesněji ve chrámu Panny Marie, jíž chrám sám zasvětil „*pro spásu své duše*“. Za jeho hrob je

⁵ KREMER, Vojtěch, *Založení kláštera kladrubského*, In: Sborník okresního muzea v Tachově 1978/11, Tachov 1978, s. 24-25.

⁶ NOVOTNÝ, Václav, *Začátky kláštera kladrubského a jeho nejstarší listiny*, Praha 1932, s. 7-8.

⁷ KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 26-27.

⁸ NOVOTNÝ, s. 11.

pokládáno místo na severní straně presbyteria kostela, které bylo v barokní době ozdobeno sarkofágem.⁹

Se založením kláštera se pojí také jméno kněžny Richenzy, Vladislavovy manželky. Ta měla mít na svého manžela alespoň vliv ohledně obdarování kláštera. Někteří badatelé mají navíc za to, že právě na její žádost Vladislav později povolal do kláštera zwiefaltenské mnichy, kteří se těšili její velké oblibě.¹⁰ Když byl klášter založen, byli do něj uvedeni mniši české národnosti, avšak nelze dohledat, z jakého domácího kláštera do Kladrub přišli. Tou dobou stály na území Čech již čtyři Benediktinské kláštery¹¹, přičemž V. V. Kremer se domnívá, že nejpravděpodobnější možností je buďto klášter v Břevnově, nebo na Ostrově.¹²

Již zmínění mniši z bavorského kláštera ve Zwiefaltenu byli do Kladrub povoláni nejspíše v roce 1117.¹³ S největší pravděpodobností přišli kvůli malému počtu českých mnichů a také kvůli jejich neukázněnému chování, které se nelíbilo především Vladislavově choti Richenze.¹⁴ O tom máme důkazy dochované v současných pramenech, a to přímo z kroniky zwiefaltenského kláštera. Mnich Ortlieb se zde zmiňuje o začátcích kladrubského kláštera i o cestě, kterou tamní mniši museli podstoupit do Čech. České mnichy i celkově obyvatelstvo zde popisuje jako divoké, nemravné a mluvící barbarskou řečí. Ačkoli Ortlieb nezmiňuje přesná data, další z mnichů Berthold, který se cesty do Kladrub účastnil, píše, že mniši před koncem roku 1118 z Čech opět odešli, což vypovídá o tom, že zde mniši nepobyli dlouhou dobu. Zwiefaltenští slíbili, že pokud nastane pohoršení kázně mnichů, vrátí se. A tak se také stalo, nejpravděpodobněji v roce 1120. Tentokrát s sebou přivedli již i nového opata a správa kláštera připadla do jejich rukou. To se českým mnichům nezamlouvalo. Po smrti německého opata bylo třeba zvolit opata nového a zde se čeští mnichové nejspíš pokusili uplatnit svá práva. Když navíc zemřel zwiefaltenských mnichů největší ochránce Vladislav I., pravděpodobně ještě roku 1125 se vrátili do jejich domovského

---

⁹ KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 27-28.

¹⁰ Tamtéž, s. 27.

¹¹ NOVOTNÝ, s. 11-12.

¹² KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 29.

¹³ NOVOTNÝ, s. 21.

¹⁴ Tamtéž, s. 29.

kláštera. Mnichové ze Zwiefaltenu přišli do Kladrub ještě jednou asi roku 1130, a tentokrát už tam definitivně zůstali.¹⁵

Se založením kladrubského kláštera se pojí také různé pověsti, které si mezi sebou obyvatelstvo po dlouhá léta předávalo.¹⁶ Jednou z nich je pověst o *Wolfgangově prorocství*. Tato pověst vypráví příběh o Wolfgangovi, někdejším řezenském biskupovi. Ten měl údajně cestovat po Čechách, aby zjistil, jaký vztah mají místní obyvatelé ke křesťanství. Po dlouhé a namáhavé cestě se zastavil na zalesněném pahorku, kde pracovali tou dobou dřevorubci, aby si odpočinul a pojechl svůj oběd. Poté nečekaně povstal, vzal si od jednoho z dřevorubců sekeru, kterou usekl větev ze stromu, a tu pak zapíchl do země se slovy: „*Zde, na tomto místě, bude jednou stát oltář velikého a slavného kostela.*“¹⁷ Druhou podobou této pověsti je jeho cesta po Čechách, kdy se znenadání v místě dnešního kostela zlomí náprava u jeho vozu. Wolfgang usnul a zdál se mu sen o Panně Marii. Ta mu sdělila, že na tom místě má jednou vyrůst klášter s kostelem, který jí bude zasvěcený. Wolfgang po probuzení zapíchl do tohoto místa dvě silné větve a později tam nechal postavit poustevnu s jedním mnichem, která tam stála až do založení samotného kláštera.¹⁸ Ačkoli jsou tyto příběhy snadno zpochybnitelné a jedná se pouze o pověsti, fakta jsou taková, že Wolfgang byl skutečnou bytostí. Byl to benediktinský mnich a řezenský biskup, žijící pravděpodobně od roku 927 do roku 994, který byl později prohlášen za svatého.¹⁹ Přestože pověsti o něm vznikly pravděpodobně v období po třicetileté válce²⁰ a stal se oblíbenou postavou v barokních legendách, je doloženo, že sv. Wolfgang je skutečně úzce spojen se zakotvením institucionálního křesťanství v českých zemích. Vydal souhlas o vydělení Čech z jurisdikce řezenského biskupa a podpořil také ustavení nového biskupství v Praze. Díky tomu se v Čechách udržela památka na jeho osobu a nejspíš právě proto k němu měly úctu i jiné kláštery kromě kladrubského – např. na Břevnově, v Broumově

¹⁵ NOVOTNÝ, s. 19-26.

¹⁶ KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 24.

¹⁷ ČECHURA, Jirí, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, Domažlice 2012, s. 7.

¹⁸ Tamtéž, s. 8.

¹⁹ FOLTÝN, Dušan et al, *Otevři zahradu rajskou: Benediktini v srdci Evropy 800-1300*, Praha 2014, s. 347.

²⁰ ČECHURA, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, s. 8.

nebo u Sv. Mikuláše na Starém Městě pražském.²¹ Zda se však nějakým způsobem zasadil o založení kladrubského kláštera, je již na pováženou.

Pokud bychom se snažili nalézt v pověstech o Wolfgangovi nějakou pravdivou část příběhu, pravděpodobně by se týkala jím založené poustevny v místě dnešního kladrubského kláštera. Zmínka o kostelu v tomto místě ležícím se totiž nachází i v pověsti spojené se sv. Vojtěchem. Ten v tomto místě měl údajně kolem roku 992 na své cestě z Říma do Čech zbudovat přístřeší pro 13 benediktinských mnichů a společně s nimi i kostelík, kde měli mnichové zůstat po dobu jednoho roku, než byl dostavěn klášter v Břevnově.²² Ať už toto stavení nechal zbudovat sv. Wolfgang, sv. Vojtěch či někdo jiný, je archeologicky dokázáno, že v těchto místech opravdu stál kostelík, který „byl v 11. století přestavěn na zděný kostel s apsidou“.²³ Toto zjištění by nemělo být příliš překvapivé, jelikož při poměrně častých cestách knížat z Čech do Německa poslední bezpečné přístřeší poskytovala Plzeň. Od malé vesničky Kladruby – později zvané Staré Kladruby – až k pohraničnímu hvozdu vedla pouze úzká cesta mezi hustými porosty a četnými močály. Byl to neprostupný prales plný divoké zvěře a mnoha nebezpečných nástrah,²⁴ proto bylo třeba tuto oblast osídlit. Jak píše V. V. Kremer: „Byla to krajina po hospodářské práci a kolonizaci přímo volající.“²⁵

3 HISTORIE KLÁŠTERA

3.1 12. – 13. století

Ve 12. století docházelo k poměrně velké kolonizaci Čech. Aby panovníci tento proces urychlili, zvali do země (často i ze zahraničí) řeholní řády, které měly za úkol zakládat nové osady. Tato činnost se dá označit za jeden z nejvýraznějších rysů tohoto století. Na území západních Čech se stal první nově založenou osadou právě kladrubský klášter, který byl, jak již bylo zmíněno výše, založen roku 1115 Vladislavem I. V rámci

²¹ FOLTÝN et al, s. 348.

²² ČECHURA, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, s. 9.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 11.

²⁵ KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 27.

tohoto území byl založen také plaský klášter, kostel v Teplé, klášter u Nepomuku (tehdy Pomuku) a další.²⁶

Z 12. století se nám o kladrubském klášteře, kromě již zmíněných informací v předchozí kapitole, příliš mnoho nedochovalo. Většina takových zpráv byla hospodářského rázu,²⁷ tudíž pro tuto práci nejsou nijak obzvlášť podstatné.

Kláštery byly v tomto období nejvýznamnějšími stavebníky monumentálních románských staveb. To nám dokládá i tehdejší budova kladrubského kláštera. Z původní dřevěné budovy se stala bazilika s příčnou lodí a třemi apsidami,²⁸ která patřila k nejhodnotnějším románským architekturám v Čechách, a s velkou pravděpodobností její chrám byl tím největším na našem území. Přestavba kláštera probíhala ve dvou etapách, a jak bylo tehdy zvykem, byla provedena s velkou náročností a péčí. První přestavba nesla normanské a anglické prvky. K hlubokému mnišskému chóru patřily dvě stejně tak hluboké kaple. Tři paralelní prostory byly zakončeny apsidami a na západní straně stála příčná loď. K té se na východní stěně pojily dvě věže. Dlouhé trojlodí vzniklo až během druhé etapy přestavby, tedy v první polovině 13. století. Zachované fragmenty z této původně románské stavby jsou považovány za velmi kvalitní,²⁹ proto je možná škoda, že byla počátkem 18. století zcela přestavěna.³⁰

Klášter měl v tomto období vřelé vztahy s panovníky rodu Přemyslovců. Podporoval je ekonomicky i politicky, a proto mu na oplátku dávali bohaté dary³¹ – nejčastěji majetky. To byla především zásluha tehdejšího opata Reinhara. Díky němu klášter získal mimo jiné Přeštický újezd a také souhlas k vysazení nového klášterního města Kladruby.³² Tomu se však tato práce bude věnovat až v pozdějších kapitolách.

V druhé polovině 13. století ovšem kladrubský klášter už takové štěstí neměl. Nacházel se ve finanční tísní a nikterak mu ani nepomáhala politická situace po smrti Přemysla Otakara II. Klášter byl pravděpodobně dvakrát vojensky napaden v letech

²⁶ KUMPERA, Jan, *Dějiny západních Čech, I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*, Plzeň 2004, s. 49-67.

²⁷ NOVÁČEK, Karel et al, *Kladrubský klášter 1115-1421: osídlení, architektura, artefakty*, Plzeň 2010, s. 9.

²⁸ KUMPERA, s. 66-67.

²⁹ HORYNA, Mojmír, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, Plzeň 1983, s. 2-3.

³⁰ KUMPERA, s. 67.

³¹ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 3.

³² NOVÁČEK et al, s. 10.

1279 a 1288³³ a některé zdroje tvrdí, že byl vydrancován a poškozen.³⁴ V. V. Kremer ovšem konstatuje, že klášter se díky své pevnosti rabování ubránil, odkazujíc na listinu ze dne 24. dubna 1279,³⁵ takže tato informace je na pováženou.

3.2 14. – 15. století

Ve 14. století skončil intenzivní kolonizační proces a byla dotvořena také sídelní síť západních Čech, která až na pár výjimek zůstala nezměněna až do dnešní doby.³⁶ Kladrubský klášter v tomto období zahájil opravy, které probíhaly v letech 1306 – 1318,³⁷ jimiž zahladil škody způsobené napadením roku 1279. I v případě, že klášter nebyl vydrancován, jak tvrdí V. V. Kremer, stále musel být tím napadením alespoň poškozen.³⁸

Když roku 1346 usedl na trůn Karel IV., začalo se konečně blýskat na lepší časy. Náboženství v této době prolínalo veškerý tehdejší život, a proto docházelo k vzrůstu a rozvoji církevních statků, hlavně těch klášterních. Velké pocty se dostalo kladrubskému klášteru, když tehdejší opat Jindřich dostal v roce 1347 od papeže Klimenta VI. právo užívat mitru, berlu, prsten a pontifikální odznaky při slavných bohoslužbách.³⁹ Takového vyznamenání se v té době dostalo jen málokterému českému klášteru.⁴⁰

Kladrubskému klášteru se nejvíce dařilo za vlády opata Racka II. (1352 – 1393), kdy v 70. letech probíhala gotická výstavba kláštera. Klášter byl znovu opevněn, byl vybudován polygonální závěr kněžiště chrámu a také vznikla kaple Všech svatých. Tato kaple měla čtvercovou loď a její klenba měla být buďto hvězdicová, nebo křížová. Během raně barokní přestavby v 17. století byla sice zastavěna, ale do dnešní doby jsou zachované obvodové zdi drobného presbytáře i většina obvodového zdiva lodi.⁴¹

³³ NOVÁČEK et al, s. 11.

³⁴ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 3.

³⁵ KREMER, Vojtěch, *Dějiny kláštera kladrubského v době gotické*, In: Sborník okresního muzea v Tachově 1985/20, Tachov 1985, s. 65.

³⁶ KUMPERA, s. 78.

³⁷ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 3.

³⁸ KREMER, *Dějiny kláštera kladrubského v době gotické*, s. 69.

³⁹ Tamtéž, s. 79-80.

⁴⁰ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, Domažlice 2015, s. 44.

⁴¹ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 3-4.

Velký nárůst moci a slávy kláštera vystřídal ještě koncem tohoto věku strmý pád dolů, protože se musel klášter vypořádat s ohrožením své existence.⁴² Vládnoucí král Václav IV. vedl spor s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna, a aby oslabil svého nejmocnějšího domácího protivníka, chtěl zřídit nové plzeňské biskupství, jemuž by připadly všechny statky kladrubského kláštera. To se králi však nepodařilo. Po smrti opata Racka II. byl totiž ihned zvolen nový opat a na příkaz arcibiskupa byl okamžitě tento opat potvrzen ve své funkci tehdejším generálním vikářem Janem z Pomuku. Ten za svoji věrnost arcibiskupovi zaplatil životem. Ještě téhož roku (1393) byl umučen a následně hozen z Karlova mostu do Vltavy.⁴³

Následovaly ještě další spory a potíže, kvůli kterým se klášter zadlužil. Šlo o konkurenční zápas s městem Stříbrem a především o nevraživost mezi konventem a Václavem IV. Ten po nepovedeném pokusu o založení plzeňského biskupství sáhl po drastickém kroku, a sice sedisvakanci a čtyřleté sekularizaci klášterních statků. To pro klášter znamenalo naprosté vyčerpání jeho ekonomických zdrojů.⁴⁴

Když s příchodem 15. století vypukly v Čechách nepokoje způsobené husitskými válkami, kladrubský klášter to výrazně poznamenalo. Roku 1421 se stal centrem dění, když ho Jan Žižka se svým vojskem začal obléhat. Mniši stihli utéct do kláštera v Regensburgu, a tak klášter zůstal prázdný. Janu Žižkovi se podařilo prolomit pevné klášterní hradby po třech dnech obléhání a od té doby v něm sídlilo jeho vojsko. Ještě téhož roku byl klášter znovu obléhán, tentokrát císařem Zikmundem Lucemburským a jeho vojskem, které se rozkládalo mezi Kladruby a Stříbrem. Zikmund využil nepřítomnosti Žižky a chtěl klášter dobýt, ale jakmile se dozvěděl, že už je husitský vojevůdce na cestě, neváhal a i se svým vojskem odtáhl pryč.

Přestože Žižka po dobytí kláštera nařídil, aby budovy nebyly zničeny, jako tomu bylo u jiných klášterů, Zikmund při obléhání používal děla, která některé budovy výrazně poškodila.⁴⁵ Ty bylo možné alespoň částečně opravit až na přelomu 15. a 16. století, protože po návratu benediktinů roku 1435 se po zbytek 15. století klášter snažil získat svůj majetek, který byl mezitím rozchvácený okolní šlechtou.⁴⁶

⁴² HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 4.

⁴³ KUMPERA, s. 84.

⁴⁴ NOVÁČEK et al, s. 12.

⁴⁵ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 51.

⁴⁶ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 4.

3.3 16. – 17. století

První polovina 16. století byla pro kladrubský klášter poměrně příznivá. Přestože musel platit mnoho dluhů, zdá se, že si mohl dovolit rozsáhlejší úpravy. Jižně od kostela nově vznikly budovy hospodářského dvora, pivovaru a latinské školy, která v tomto věku měla znamenitou reputaci.⁴⁷ Přestože jsou z 60. let zprávy o stavební aktivitě kláštera, druhá polovina 16. století je charakteristická úpadkem klášterní prestiže i jeho majetku.⁴⁸ V roce 1557 byl klášter finančně zruinován, když přes Kladruby procházeli němečtí žoldnéři pod vedením Albrechta z Rosenbergu a celý klášter nečekaně vyrabovali. Při tom zajali tehdejšího opata Jana a pěšky ho táhli téměř až k Plzni. Propustili ho na svobodu až tehdy, když jim bylo zapláceno výkupné. Když navíc následující rok přijel císařský komisař zabavit klášterní pokladnu, klášter se ocitl na úplném dně.⁴⁹ O to horší byla situace v roce 1590, když klášter zasáhl požár. Jeho budovy „vyhořely tak důkladně, že byly delší dobu neobyvatelné a řeholníci byli nuceni se uchýlit do náhradního domu v městečku.“⁵⁰

První polovina 17. století s sebou přinesla zkázu, a to v podobě třicetileté války, která klášter silně zasáhla. Jedna z klášterních legend praví, že 23. května 1618 sama od sebe spadla hlava Madony ze sošky nad vchodem do klášterního kostela. Mniši to považovali za zlou předtuchu, a ta se vyplnila. Tentýž den se v Praze rozhodli protestantští stavové dát najevo svůj nesouhlas s korunováním habsburského prokatolického císaře Ferdinanda II. jakožto nového českého krále, jehož vláda slibovala porušení Rudolfova majestátu. Zástupci stavů vyhodili z okna dva královské místodržící i jejich pisatele a ustanovili vlastní vládu složenou z třiceti tzv. direktorů. Tato pražská defenestrace (v pořadí již třetí) započala stavovské povstání i třicetiletou válku.⁵¹

⁴⁷ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 12.

⁴⁸ NOVÁČEK et al, s. 13.

⁴⁹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 53.

⁵⁰ NOVÁČEK et al, s. 13.

⁵¹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 68-69.

Kladrubský klášter měl být během té doby vypleněn celkem šestkrát, a to v letech 1620, 1624, 1626, 1641, 1645 a 1648.⁵² Nejhůře byl klášter zasažen v roce 1620, kdy se v jeho okolí pohybovaly hlídky obou zneprátelených vojsk. Císařští drancovali město a zabíjeli lidi, Mansfeldovi vojáci naopak kradli v klášteře, týrali mnichy a několik jich i zabili. Opat se zachránil skokem z okna a útekem do lesa, ale přesto byl nakonec dopaden a propustili ho až po zaplacení výkupného. To byl ovšem teprve začátek. Ačkoli Kladruby nebyly svědky žádné přímé bitvy, kvůli své poloze na hlavní silnici si přesto zažily nadbytek vojenských útrap. Městem byly neustále vedeny průtahy vojsk, čímž netrpělo jenom město a klášter, ale poznamenalo to i okolní vesnice. V roce 1633 kraj napadla morová nákaza a o šest let později do Čech vtrhli Švédové, kteří vydrancovali celé okolí Kladrub ještě více, než předešlá vojska. To se pak opakovalo ještě v letech 1645 a 1648.⁵³

Situace se obrátila k lepšímu v druhé polovině 17. století. Třicetiletá válka skončila a vlády v zemi se ujal rod Habsburků. Jejich snaha o rekatolizaci země byla pro tehdy chudé kláštery výhodná, a tak se kladrubskému klášteru začalo opět dařit. Zásahu na tom zajisté měl i nově zvolený opat Roman Platzzer, který se snažil obnovit klášterní hospodářství a kromě oprav nechal započít i raně barokní přestavbu kláštera.⁵⁴ Roku 1653 byla otevřena hrobka zakladatele kláštera Vladislava I. a jeho ostatky byly přeneseny do nové hrobky. S tím pravděpodobně souvisely i úpravy baziliky a již zmíněné přestavby kláštera.⁵⁵ Opat v první fázi přestavby věnoval pozornost především hospodářským objektům. Později v roce 1664 započala výstavba nového konventu a prelatury. Ty vyrostly na místě tehdejších středověkých staveb, které byly zcela sneseny. Obě nové stavby byly spojeny v jeden celek a měly nárožní polygonální věžičky. Přestavěna byla i gotická kaple Všech svatých.

Klášter byl po dalších několika desetiletích stále zvelebován a rostlo i jeho bohatství. Ještě před rokem 1700 bylo nutno postavit novou budovu opatství a hostinského domu, což bylo způsobeno nárůstem členů komunity, jimž tehdejší prostory už přestávaly

---

⁵² HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 12.

⁵³ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 74.

⁵⁴ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 12-13.

⁵⁵ NOVÁČEK et al, s. 13.

stačit. Klášter se tedy rozrostl směrem k jihu a zabral tak prostory vyhrazené pro renesanční hospodářské objekty.⁵⁶

3.4 18. – 20. století

Toto období bylo pro kladrubský klášter typické velkým rozkvětem a také naprostou zkázou. 18. století, nesoucí se v duchu baroka, se dá z pohledu kláštera charakterizovat jako doba blahobytu a taktéž jako „*poslední století existence kláštera*“.⁵⁷ Počátek 18. století se často v historii kláštera označuje jako druhý vrchol. (Prvním bylo období 14. století za vlády Karla IV.) Tento vrchol se pojí se jménem opata Mauruse Fintzgutha, kterému se podařilo dosáhnout výborných hospodářských výsledků. Důsledkem toho mohl nechat stavět nové fary, církevní budovy i různá sídla a v neposlední řadě mohl zahájit přestavbu kláštera. Chtěl uskutečnit i výstavbu nového konventu, protože se mu podařilo téměř zdvojnásobit počet mnichů v klášteře, avšak roku 1729 skonal,⁵⁸ proto tuto práci musel dokončit až Fintzguthův nástupce – opat Josef Sieber.⁵⁹ Samotným přestavbám a podobě kláštera v tehdejší době se však bude věnovat až pozdější kapitola.

Po porážce stavů při bitvě na Bílé hoře získala habsburská dynastie právo na český trůn a započal proces důsledné rekatolizace českých zemí. Roku 1740 se ujala vlády Marie Terezie, a aby mohla vydržovat bojeschopnou armádu ve válce proti Prusům, začala čerpat finanční prostředky z tehdy rozsáhlých klášterních majetků. Zavedla mnoho reforem týkajících se náboženství i každodenního života, v nichž nadále pokračoval její syn Josef II. (1780 – 1790). V roce 1781 přikázal dvorské kanceláři, aby byl pořízen soupis všech „neúčinných“ klášterů a také zjištěn stav jejich majetku. Jako „neúčinné“ kláštery byly vyhodnoceny všechny kláštery, které se nezabývaly vyučováním, vědou a charitativní péčí. První vlna rušení klášterů probíhala v letech 1782 – 1784 a druhá vlna přišla roku 1785, během níž bylo zrušeno na třiadacet klášterů. Zatímco první vlna byla ještě motivována reformním úsilím, v druhé vlně už se

⁵⁶ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 13.

⁵⁷ NOVÁČEK et al, s. 13.

⁵⁸ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 80.

⁵⁹ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 15.

jednalo pouze o výši majetku klášterů.⁶⁰ „*Sekularizace řeholních společenství probíhala prakticky po celou dobu Josefovy vlády a jejím výsledkem bylo 738 zrušených klášterů v rakouských zemích a 178 v Uhrách (asi polovina z celkového počtu), přičemž na Čechy připadalo 74 zrušených řádových domů z celkového počtu 154.*“⁶¹ Jedním z nich byl právě i kladrubský klášter.

Kladrubský klášter byl zrušen dne 5. listopadu 1785 s příchodem komise do kláštera. Konventu toto rozhodnutí bylo však hromadně oznámeno až o dva dny později 7. listopadu. Když mniši podepsali manifestační přísahu, že si neponechají, neutají ani nezpronevěří žádný majetek kláštera, komise začala s inventarizací veškerého movitého i nemovitého majetku kláštera. Mniši poté dostali pětiměsíční lhůtu, během níž mohli zůstat v klášteře a rozhodovat se „*o svých dalších životních cestách*“.⁶² Od roku 1786 probíhala dražba klášterního majetku, který byl postupně rozprodáván, ať už se jednalo o movité, či nemovité statky. Na počátku devadesátých let 18. století se exbenediktini po smrti Josefa II. pokusili o obnovu kláštera, a přestože tuto obnovu vládnoucí Leopold II. podporoval, definitivní rozhodnutí přerušila jeho předčasná smrt v roce 1792. Leopoldův následník František II. poté tuto otázku odsunul na neurčito.⁶³

V průběhu napoleonských válek byl roku 1797 v klášteře zřízen vojenský špitál a také sklad střelného prachu. Jelikož hrozilo nebezpečí výbuchu, místo špitálu zde byla zřízena invalidovna pro válečné vysloužilce a o rok později zde byli umístění mniši trapisté (reformní cisterciáci). V následujících letech se z kláštera stal znovu lazaret pro vojáky nebo také kasárna pro císařská vojska, načež roku 1818 opět následovala invalidovna. Tyto časté změny se alespoň částečně umírnily až od roku 1825, kdy celý areál padl do rukou Alfrédu Windischgrätzovi.

Kníže Alfréd Windischgrätz sloužil v císařské armádě a postupem času se stal až samotným velícím generálem pro celé Čechy.⁶⁴ Jeho syn Alfréd II. Josef Mikuláš šel v otcových šlépějích a stal se v hodnostním žebříčku až generálmajorem. Rod Windischgrätzů neměl ke kladrubskému klášteru žádný vztah a snažili se ho využít převážně pro ekonomické účely. Alfréd II. v budově nového konventu nechal

⁶⁰ KRČEK, Jakub, *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*, Plzeň 2013, s. 6-14.

⁶¹ Tamtéž, s. 14.

⁶² Tamtéž, s. 51-64.

⁶³ Tamtéž, s. 71-72.

⁶⁴ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 86-87.

vybudovat pivovar a celé první patro nechal zasypat zeminou, aby jej mohl využít jako sklep pro sudy. Nechal postavit také sladovnu, komín či strojovnu v klášterní jídelně, kde byla tehdy nádherná štuková výzdoba. Pivovar dobře prosperoval, avšak v roce 1875 vylétla jiskra z komína a rázem byly všechny čtyři budovy konventu v plamenech. Shořely všechny střechy včetně krovů a jen velkou náhodou se požár nepřenesl také na budovu chrámu. Jako tečku za devastováním kladrubského kláštera se Alfréd II. rozhodl ještě zřídit rodinnou hrobku Windischgrätzů na místě tehdejší mnišské hrobky, jejíž původní rezidenty nařídil uložit do dvou malých kobek na nynějším rajském dvoře. Až jeho syn Alfréd III., právník a politik, nechal hrobku dokončit a roku 1886 do ní nechal převézt rakve svých předků z Tachova a ze Štýrska.⁶⁵ Po smrti Alfréda III. v roce 1927 se kladrubský majetek dostal do rukou Ludvíka Aladara z druhé větve Windischgrätzů, který o něj nejevil přílišný zájem a chtěl se ho zbavit.

Kladrubský klášter v rukou rodu Windischgrätzů po dlouhá desetiletí pouze chátral nebo byl svými vlastníky devastován. Proto, když roku 1945 areál převzal československý stát, většina budov byla ve velmi žalostném stavu. Aby klášter dosáhl svého odpovídajícího celoevropského kulturního významu, bylo zapotřebí mnoho rekonstrukcí a také restaurací uměleckých děl.⁶⁶

4 PODOBA KLÁŠTERA

Dnešní podoba kláštera v Kladrubech odpovídá až na pár změn popsaných výše podobě kláštera z 18. století. Plán přestavby navrhl Jan Blažej Santini-Aichel (1677 – 1723), který byl údajně vybrán na základě „*architektonické soutěže*“ vypsané tehdejším kladrubským opatem, jímž byl již zmíněný Maurus Fintzguth. Této soutěže se společně se Santinim měl účastnit další renomovaný pražský architekt té doby, a sice Kryštof Dientzenhofer. Santiniho návrh měl být sice nákladnější, avšak opat si přesto vybral právě ten jeho.⁶⁷ „*Santini zdůraznil starobylost kladrubského klášterního kostela tím, že ohromnou pozdněrománskou architekturu přestavěl ve formách barokní gotiky.*“⁶⁸ Barokní gotika vyznačuje architektonický směr spojující barokní představy a gotické

⁶⁵ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 93-95.

⁶⁶ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 16.

⁶⁷ HORYNA, Mojmir, *Jan Blažej Santini-Aichel*, Praha 1998, s. 116-117.

⁶⁸ Tamtéž, s. 117.

prvky. Architektonickému jevu zvanému „česká barokní gotika“ se dále podrobněji věnoval Z. Wirth a také V. Kotrba,⁶⁹ přičemž za průkopníka stavebního směru považovali právě Santiniho a jeho nejmonumentálnější barokně gotické dílo v Kladrubech.⁷⁰

4.1 Jan Blažej Santini-Aichel

Jan Blažej Santini-Aichel se narodil roku 1677 jakožto nejstarší syn kameníka Santina Aichla. Měl mladší sestru Alžbětu a také bratra Františka, který se vyučil v rodinné dílně kamenosochařem. Jan Blažej kvůli vrozené tělesné vadě nemohl pokračovat v rodinném řemeslu, a proto se místo toho rozhodl pro malířskou dráhu. Vzorem se mu stal malíř-architekt Jean Baptiste Mathey, jež se rozhodl následovat. Když se vyučil malířem, vydal se na vandrovní cestu na zkušenou, jak bylo tehdy zvykem. Zamířil do Itálie s konečným cílem v Římě, kde se nechal inspirovat tamní architekturou. Do Prahy se vrátil po roce 1700, pravděpodobně již rozhodnutý stát se architektem-projektantem. Když roku 1702 získal zakázku rekonstrukce klášterního chrámu v Sedlci, otevřely se mu dveře k dalším stavebníkům starých řádů a navázal tak důležité konexe mezi opaty v Čechách.⁷¹ Díky tomu se roku 1710 dostal až k práci na kladrubském klášteře. Přestavba kláštera probíhala ve třech etapách a byla dokončena patrně ještě před Santiniho smrtí roku 1723.⁷²

4.2 Popis areálu

4.2.1 Chrám

Chrám leží na nejvyšším bodě areálu a jeho severní podélná strana je obrácena k městu Kladruby.⁷³ Z románské baziliky z roku 1233 je dodnes zachována pouze

---

⁶⁹ KOTRBA, Viktor, *Česká barokní gotika: dílo Jana Santiniho-Aichla*, Praha 1976, s. 10.

⁷⁰ Tamtéž, s. 82.

⁷¹ Tamtéž, s. 124-135.

⁷² HORYNA, *Jan Blažej Santini-Aichel*, s. 116-117.

⁷³ KAMPER, Jaroslav, WIRTH, Zdeněk, *Kladruby - Klášter benediktinský s kostelem Nanebevzetí P. Marie*, In: *Soupis památek*, 30. Politický okres stříbrský, 1908, s. 105.

románská zeď jižní boční lodi s okénkem, jižní zeď hlavní lodi a možná i klenby bočních lodí. Gotická přestavba z přelomu 13. a 14. století udělala kladrubský klášter nejdlejší chrámovou stavbou v Čechách. Zvenku byly dvě řady gotických opěráků, jež využil Santini ke své přestavbě, a západní průčelí z gotické doby s trojlistými okny i velkým lomeným oknem jsou také ještě původní.

Santiniho bazilika byla stavěna z objemných neomítaných pískovcových kvádrů, které pocházejí až z Chotíkova u Plzně. Celá fasáda ve východním průčelí chrámu je členěna štíhlými opěrnými pilíři, přičemž průčelí má v půdorysu tvar trojlistu. Po obou stranách jsou vřetenová schodiště, která vedou na postranní tribuny. Nad bočním vchodem do chrámu je umístěna socha Madony, která se pojí k pověsti „o zlé předtuše“, jež je zmíněna výše v souvislosti se stavovským povstáním v první polovině 17. století. Východní část fasády je rozdělena do čtyř polí, avšak ta západní je členěna do sedmi a v každém z nich je velké, goticky hrotité okno. Výše na příčné lodi stojí socha svatého Benedikta, jehož ruka ukazuje směrem k Jirné. V pravé ruce drží pozlacený kalich, z nějž vylézá had, a v levé ruce má zlacenou opatskou berlu.⁷⁴

Největší důraz byl při přestavbě kladen na západní průčelí chrámu, severní čelo transeptu a především kupoli nad křížením příčné a hlavní lodě, protože je vidět ze všech stran v krajině⁷⁵ a právě kupole „*dělá kladrubský klášterní chrám zvláště tak přitažlivým*“.⁷⁶ Kupole se skládá z „*tvarů originálně transformujících gotické prvky*“ a „*akcentuje střed objektu*“.⁷⁷ Nelze zcela přesně určit, zda je kupole barokní či gotická, protože zatímco venek odpovídá gotickým prvkům, vnitřní půdorys i zaklenutí tamburu (osmiboké věžičky) je barokní, přestože jeho stěny jsou opět v gotickém stylu.⁷⁸ Tambur se nachází nad střechou kupole, směrem nahoru se zužuje a přechází v lucernu. Ta má okna se žlutou výplní, což navozuje dojem většího průchodu světla do chrámu. Vršek osmiboké kupole je rozdělen opěrami a má mnoho štíhlých fiál, jež jsou zdobeny tvary listů. Celá kupole je zakončena zlatou knížecí korunou.

Jak již bylo řečeno výše, levá část západního průčelí pochází již z gotické doby, tu pravou nechal Santini dostavět. Hlavní vchod do chrámu v gotickém stylu můžeme

⁷⁴ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 258-260.

⁷⁵ HORYNA, *Jan Blažej Santini-Aichel*, s. 285.

⁷⁶ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 260.

⁷⁷ MACEK, Petr et al, *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 296-297.

⁷⁸ Tamtéž.

nalézt právě zde. Doprovází jej předsín s nízkým schodištěm a šikmé gotické nárožní opěráky zdobené fiálami. Nad předsíní je umístěn balkon, v jehož horní části jsou dva chrliče ve tvaru lvích hlav. Balkon má po obou stranách dvě okna, jedno je štíhlé a hrotité a to druhé je ve tvaru trojlistu. Uprostřed nad balkonem je obrovské okno, nad nímž stojí socha Madony.

Jižní strana fasády je dnes pro návštěvníky prakticky nepřístupná. Nachází se tam bývalá kaple s vchodem do hrobky a sakristie a navazuje na ni starý konvent a také původní infirmarium (později fara).⁷⁹

Příloha I - klášterní chrám

4.2.2 Stará prelatura a starý konvent

Sídlo opata (prelatura) je raně barokní dvoukřídlá budova s hladkými stěnami a valbovým krytem s „netopýřními vikýři“, jejíž stavba proběhla v druhé polovině 17. století⁸⁰ a vznikla na místě původního románského konventu. Již v 18. století ovšem budova přestala sloužit svým účelům a v dnešní době jsou v ní uloženy knihy Národního památníku písemnictví a pokladna. Hned nad římsou vchodových dveří je znak kladrubských mnichů – lilie s mitrou a zkříženými berlemi. V chodbě je několik obrazů Panny Marie a v prostorách věže lze nalézt i její sochu. V suterénu budovy dnes sídlí kanceláře. Vedle budovy se nachází malý rajský dvůr a uvnitř budovy lze nalézt opatský byt, přijímací pokoj, opatskou jídelnu, opatskou knihovnu a ložnici.

Starý konvent je nejstarší částí areálu, avšak návštěvníkům není přístupný. Zachované je z něj pouze západní křídlo. Vedle chrámu stojí nízká věž v podobě válce, je krytá stříškou a točité schodiště vede k varhanám. Poblíž se dříve nacházel původní rajský dvůr, avšak ten byl Windischgrätzem roku 1872 zničen a místo něj tam nechal postavit pivovarské humno.⁸¹

⁷⁹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 261.

⁸⁰ KAMPER, Jaroslav, WIRTH, Zdeněk, s. 130.

⁸¹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 274-277.

4.2.3 Nový konvent

Přestože Santini během přestaveb kláštera navrhl také podobu nového konventu, jelikož ten starý tehdejší rozrostlé komunitě již nestačil, se smrtí opata Fintzgutha z plánu sešlo. Nový konvent byl vybudován až za nového opata Josefa Siebera a byl postaven podle nového návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Stavba probíhala v letech 1723 – 1739. Je situována jižně od starších budov kláštera a má podobu čtyřkřídlého paláce.⁸² Nejbohatší výzdobu má čelní křídlo. Lze v něm najít dvě sochy (pravděpodobně Mucia Scaevolu a Herakla) v nadživotní velikosti od sochaře F. A. Kuena. Nad římsou jsou chrličí a hodiny. Na svrchní atice je sochařská výzdoba – Panna Marie na lvu, sv. Benedikt, sv. Scholastik a na okrajích jsou andělci s vázami. Ostatní křídla zůstala kvůli zrušení kláštera roku 1785 bez výzdoby.⁸³ Když byl nový konvent roku 1739 dokončen, navázala na něj ještě úprava klášterní zahrady, která se nacházela jižně a západně od budovy.⁸⁴

V novém konventu se nachází zimní refektář (jídlna), lapidárium soch M. B. Brauna a také Windischgrätzská knihovna. Zimní refektář byl po rekonstrukci vybaven stoly, židlemi a cínovým jídelním nádobím, které je zapůjčené z muzea v Karlových Varech, aby místnost co nejvíce připomínala svůj původní účel. Dále v ní lze nalézt několik obrazů včetně portrétu posledního kladrubského opata Amada Streera. Lapidárium soch se nachází v chodbě vedle zimního refektáře a obsahuje 28 pískovcových soch od slavného barokního sochaře Matyáše Bernarda Brauna. Většina soch představuje antické bohy a hrdiny a další z nich jsou alegoriemi na lidské vlastnosti. Knihovna rodu Windischgrätzů zabírá celé přední křídlo konventu a kromě 30 000 svazků knih tam visí v životní velikosti obrazy Alfréda I. Windischgrätze a jeho chotě Marie Eleanory. V horním oddíle knihovny pak můžeme spatřit sbírky trofejních předmětů.⁸⁵

⁸² HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 15.

⁸³ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 277.

⁸⁴ HORYNA, *Státní památkový objekt klášter Kladruby*, s. 15.

⁸⁵ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 278-280.

V areálu se nachází také nová prelatura, v níž v dnešní době sídlí pokladna pro návštěvníky. S prelaturou sousedí budova staré latinské školy. Dále je v areálu ještě budova stájí a bývalý zahradní domek při silnici.

Přestože interiér kladrubského kláštera není pro tuto práci relevantní, kostel má téměř kompletní „*dochované dobové vybavení, jehož podstatnou část je třeba připsat rovněž Santinimu*“.⁸⁶ Proto stojí alespoň za zmínku hlavní oltář, který je pojat jako gotický opěrný systém. Uprostřed oltáře stojí socha Madony se svatozáří a za ní se po stranách nacházejí sv. Benedikt a sv. Wolfgang. Nad sochou jsou symboly čtyř evangelistů (Matouše – hlava anděla, Marka – hlava lva, Lukáše – hlava býka a Jana – hlava orla) a v dolní části oltáře je malá soška Krista na kříži. V neposlední řadě je třeba zmínit také ještě náhrobek zakladatele kláštera, knížete Vladislava I., o němž byla zmínka už na začátku této práce. Náhrobek se nachází nalevo od hlavního oltáře a je zdoben rokokovými sochami Víry, Naděje a Lásky a knížecími symboly – korunou, mečem a panovnickým žezlem.⁸⁷

Příloha II - hlavní oltář chrámu

5 KULTURNÍ KRAJINA

5.1 Definice kulturní krajiny a její ochrana

O kulturní krajině by se dalo zjednodušeně říct, že je výsledkem kombinované činnosti člověka a přírody. Otázkou ovšem je, do jaké míry je dílem člověka a do jaké dílem přírody. Touto problematikou se v posledních letech zabývalo mnoho expertů, kteří se snažili přijít s jednotnou definicí, co to kulturní krajina vlastně je, a jaký je její vývoj. Prováděcí směrnice *Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví*, přijatá na zasedání Výboru pro světové dědictví roku 1992 v Santa Fé, poskytuje jednu z ujednocených definic, co je kulturní krajina. „*Kulturní krajiny představují kombinovaná díla přírody a člověka, která jsou dokladem vývoje lidské společnosti a sídel v průběhu historie, pod vlivem fyzikálních omezení a/nebo*

⁸⁶ MACEK et al, s. 298.

⁸⁷ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 262.

*příležitosti daných jejich přírodním prostředím a vlivem postupných společenských, ekonomických a kulturních vlivů jak vnitřních, tak vnějších.*⁸⁸

Přítom ještě donedávna vládlo mínění, že kulturní krajina je čistě dílem lidské činnosti. Člověk byl považován za tvůrce a na přírodu bylo nahlíženo jako na pasivní objekt. Dnes už toto pojetí mizí a místo toho se na člověka a přírodu nahlíží jako na aktéry, kteří se „vzájemně přizpůsobují a ovlivňují zpětnými vazbami“.⁸⁹ Pokud bychom se zabývali samotným výrazem „kulturní krajina“, označení „kulturní“ znamená cosi na pomezí přírody a kultury. Krajina má dva aspekty, a to přírodní a kulturní. Přestože ze sebe tyto dvě složky nelze navzájem odvodit, zároveň je od sebe nelze ani zcela oddělit, protože jsou na sebe velmi blízce vázány. Optimální kulturní krajina by byla taková, kde se doplňuje člověk s přírodou a krajina zde není pouhou přírodou ani pouhou kulturou.⁹⁰

Kromě *Úmluv o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* Česká republika využívá k ochraně kulturní krajiny i další dokumenty. Tím nejdůležitějším z nich je *Evropská úmluva o krajině*, která vstoupila v platnost 1. března 2004. Tato úmluva apeluje na to, že kvalita a rozmanitost evropských krajin představují společný zdroj a k jejich ochraně je zapotřebí spolupráce. Dalšími významnými dokumenty jsou dále: *Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy* (vstoupila v České republice v platnost roku 2000) a *Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy* (vstoupila v platnost taktéž v roce 2000).⁹¹

Kulturní krajinu lze podle *Úmluv o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* rozdělit do tří základních skupin. První z nich je *Komponovaná kulturní krajina navržená a vytvořená záměrně člověkem*, do níž patří útvary, které byly vytvořeny z estetických důvodů, tedy např. zahrady či parky. Druhou skupinou jsou *Organicky vyvinuté krajiny*. Tyto krajiny vznikly působením sociálních, ekonomických, administrativních či náboženských potřeb a jsou reakcí na tyto potřeby. Tato skupina se dále dělí na dvě podkategorie, a sice na *reliktní nebo fosilní krajinu*, kde evoluční proces již skončil, a na *kontinuální, stále se vyvíjející krajinu*, kde evoluční proces stále

⁸⁸ KUČA, Karel et al, *Krajinné památkové zóny České republiky*, Praha 2015, s. 9.

⁸⁹ SÁDLO, Jiří et al, *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*, Praha 2005, s. 12-15.

⁹⁰ Tamtéž, s. 17.

⁹¹ KUČA et al, s. 9.

pokračuje a souvisí s tradičním způsobem života. Třetí skupinou kulturních krajin jsou krajiny *Asociativní*. Tam se promítá silná náboženská, umělecká nebo kulturní asociace vztahující se k přírodním prvkům. Málokterá krajina ovšem spadá pouze do jedné zmíněné kategorie. Tyto kategorie spíše napomáhají k porozumění a zařazení krajiny, což je důležité pro její ochranu.⁹²

5.2 Vývoj kulturní krajiny

Vznik kulturní krajiny na našem území je nejčastěji zasazován do období neolitu, kdy došlo k tzv. neolitické revoluci nebo-li zásadní změně ve způsobu žití člověka, což změnilo kulturu i krajinu v zemědělskou. Zatímco v mezolitu byla krajina stále ještě bez lidského zásahu, v neolitu už se zásahy do přírody objevovaly v podobě zakládání drobných enkláv. Lidé v této době začali pěstovat různé rostliny a také chovali dobytek, s čímž souvisí i zaběhnutá myšlenka o odlesňování. Ve skutečnosti se však les „*pod lidským vlivem spíše měnil, než že by mizel.*“⁹³

Pravěká krajina se od raně středověké krajiny příliš nelišila. Přesto krajina v raném středověku již byla stabilizovanou a integrovanou kulturní krajinou. Toto zkulturnění se projevilo především ústupem lesa a rozvojem živinově chudých biotopů. Došlo k masivním odlesněním a vyhraněné plochy byly hojně využívány jako pole, louky, pastviny apod.⁹⁴

Velká změna nastala až s příchodem vrcholného středověku, kdy došlo k zásadní přestavbě a diferenciaci celé společnosti. Ve 13. a 14. století za vlády posledních Přemyslovců docházelo k silící kolonizaci a také ke vzrůstu populace, což výrazně ovlivnilo tehdejší krajinu. Z té se stala krajina totálně využívaná a agrární a byla parkového rázu. Během osidlování byla zakládána nová města především v nížinách, avšak postupem času během 14. století expandovala i do hůře osídlitelných oblastí. Lesy v krajině začaly nahrazovat křoviny a krajina se poprvé také dostávala do soukromých rukou. Většina půdy už někomu patřila, avšak její ohraničení nebylo ještě tak přesné. V této době je dokončována síť far, kostelů, klášterů i cest. Panství i kláštery

---

⁹² KUČA et al, s. 10.

⁹³ SÁDLO et al, s. 23-65.

⁹⁴ Tamtéž, s. 88-102.

zakládaly v příhodných oblastech rybníky, vodní cesty i mlýny. Vrcholný středověk změnil nejzákladnější krajinné struktury a příroda se stala odrazem kultury, která s ní manipulovala, jak se jí zachtělo.⁹⁵

Doba baroka, trvající od 17. století do konce 18. století, měla na českou krajinu také velký vliv. Během této doby se Čechy měnily ze „země devastované třicetiletou válkou až po detailně a plánovitě budovanou kulturní krajinu“.⁹⁶ Základním rysem barokní doby je spojení rozdrobených držav v souvislé krajinné celky a jejich hospodaření se odehrávalo v mnohem větším měřítku než dříve. I to byl jeden z důvodů, proč tolik vzrostl vliv člověka na krajinu. Velké plochy byly věnovány polím a louky z doby baroka už odpovídaly dnešní podobě. Kvůli hospodářské nestabilitě po třicetileté válce bylo zrušeno mnoho rybníků. Zato bylo velmi populární šíření nových plodin a okrasných rostlin, které byly často dovezeny až ze zámoří. S tím souvisel i chov nových druhů zvířat. V této době se objevila také tendence odlesnění krajiny, jehož maximum bylo zaznamenáno ke konci 18. století. Od té doby začala růst opačná aktivita, a sice opětovné zalesňování krajiny. Bylo překonáno i problematické osidlování horských oblastí ze středověku a zlepšila se i cestní síť, která začala odlišovat cesty od pěšin. Baroko bylo první etapou plánovitého budování středoevropské krajiny a rozhodovalo o tom, kde stačí krajinu dotvářet a kde je jí nutno radikálně měnit. Snažilo se uchopit krajinu od bodů a linií, vymezovalo hranice a kontinuální krajinu změnilo v krajinu mozaikovitou. Pokud bychom si snažili představit tradiční českou krajinu, většina lidí by si představila právě tu barokní.⁹⁷

Charakteristickým rysem české krajiny je, že v ní lze nalézt vše zároveň – hory, roviny i údolí. Hory, vegetace a voda nejsou vnímány jako oddělené celky, nýbrž se zde spojují do „romantického“ mikrokosmu. Ch. Norberg-Schulz chápe syntézu české krajiny jako dichotomii těla a ducha, přičemž barokní umění navozuje pocit smysluplnosti a bezpečí. Baroko nezměnilo městskou a krajinnou strukturu, ale spíše zdůraznilo stará ohniska a obléklo staré domy do nových fasád.⁹⁸ To můžeme víceméně

---

⁹⁵ SÁDLO et al, s. 139-154.

⁹⁶ Tamtéž, s. 174.

⁹⁷ Tamtéž, s. 176-185.

⁹⁸ NORBERG-SCHULZ, Christian, *Genius loci: krajina, místo, architektura*, Praha 2010, s. 98-109.

vidět i na samotném kladrubském klášteře a na změnách, které na něm zanechal Jan Blažej Santini-Aichel společně s Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem.

6 KULTURNÍ KRAJINA REGIONU STŘÍBRKA, KLADRUBSKA A BLÍZKÉHO OKOLÍ

Kladrubský klášter během své existence sehrál velkou roli ve formování kulturní krajiny dnešních regionů Stříbrska a Kladrubska a měl velký vliv i na celé západní Čechy, v nichž se nacházel největší počet jeho klášterních statků. Jeho vliv však sahal ještě mnohem dál za toho území. Styky jeho členů s jinými kláštery zanesly jeho známost i za hranice české země.⁹⁹ Největší vliv měl klášter pochopitelně v dobách kolonizování Čech (12. století) a v dobách svého největšího rozkvětu (14. století a 1. polovina 18. století), kdy vlastnil mnoho pozemků a dobře se mu dařilo po hospodářské stránce. Právě na tato období budou nejvíce zaměřeny následující kapitoly.

6.1 Kulturní krajina Stříbrska v období 12. – 14. století

Kladrubský klášter byl vystavěn v kopcovité krajině v širokém a hlubokém údolí, které se táhne kolem říčky Úhlavky. Ta se nedaleko Stříbra vlévá do řeky Mže.¹⁰⁰ V dobách založení kláštera (r. 1115) byla tato krajina hustě zalesněná, nacházelo se tam pouze pár polí a pastvin.¹⁰¹ Od kláštera směrem na západ se nacházel pohraniční hvozd, který v některých místech dosahoval na šířku až 40km. Hustý les, nebo dokonce prales, byl plný popadaných stromů, močálů a bažin a divoké zvěře. Přestože se po dlouhé roky tradovalo, že lesem vedly různé cestičky, po nichž by mohli lidé cestovat do sousední země, nebyla to pravda. Existovaly pouze dva přechody pro snazší přestup hranic, a to v chebské kotlině a nedaleko dnešních Poběžovic.¹⁰²

Panovník měl u dvora spoustu vysloužilých dvořanů či bojovníků, jež obdarovával za jejich služby různým majetkem – velmi často např. půdou. Když už nebyl dostatek volné půdy poblíž královského dvora, daroval jim půdu v pohraničním

⁹⁹ KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 35.

¹⁰⁰ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 6.

¹⁰¹ ČECHURA, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, s. 22.

¹⁰² ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 17.

hvozdu. Ačkoli by se mohlo mnoho lidí dnes domnívat, že jim panovník při pohledu na mapu jednoduše přidělil nějakou prázdnou lokalitu, nebylo tomu tak. Vždy byla nejdříve vytyčena nová cesta nebo alespoň její přibližný směr a až poté se podél této cesty začala budovat nová obydlí a vesnice.¹⁰³ Podobně vznikl právě i kladrubský klášter. Byl umístěn u důležité křižovatky zemské cesty, která spojovala Čechy s Bamberkem, Mohuči a Norimberkem,¹⁰⁴ a nebyl zbudován ve zcela pusté krajině, jak bychom se mohli dozvědět z mnoha publikací. Při vybírání jeho polohy byl kladen pečlivý důraz na komunikační síť, sídelní tradici i panovníkovy geopolitické zájmy. Už v této době mělo existovat v pohraničí 22 vesnic¹⁰⁵ a samotný klášter byl pojmenován podle vsi zvané Kladruby nebo-li Staré Kladruby. Staré Kladruby ležely zhruba kilometr severozápadně od těch dnešních a vznikly již někdy koncem 11. století za vlády *Vratislava II.*¹⁰⁶ Před založením kláštera to byla pouze malá osada s pár chatrčemi obývanými hlavně dřevorubci, kolem níž byla pouze políčka a les, kde se pásli dobytek. Když byl ovšem klášter založen, osada se začala na popud opata rozrůstat o řemeslníky, obchodníky a majitele krčem. Kladruby se staly v té době „zemskou bránou“ a významně se rozrostly, což bylo zajisté i díky nově vznikajícímu středisku dolování, zvanému Misa – později Stříbro.¹⁰⁷

Se založením kladrubského kláštera roku 1115 souvisí souvislá klášterní fundace, která trvala až do konce 12. století. Jak již bylo zmíněno výše, během té doby v západních Čechách vznikl konvent v Plasích, klášter v Pomuku (dnes Nepomuku), Teplá, Chotěšov atd. Klášterní instituce osidlovaly krajinu a rozvíjely její hospodářské možnosti.¹⁰⁸ „*Kláštery plánovitě vnesly do raně středověké krajiny nový, dosud neznámý prvek pevného, jasně vymezeného vlastnictví, racionálnějšího uspořádání a širší územní organizace, rozbíjející dosavadní soběstačnost izolovaných vsí.*“¹⁰⁹ Nešlo ovšem pouze o držbu velkého množství majetku a územních celků, kláštery se podílely i na pokroku v hospodaření a informacích týkajících se nových technologií, které získávaly od svých mateřských klášterů v západní Evropě. Kláštery taktéž zasahovaly

¹⁰³ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 26-27.

¹⁰⁴ NOVÁČEK et al, s. 9.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 128-129.

¹⁰⁶ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 19.

¹⁰⁷ ČECHURA, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, s. 22-23.

¹⁰⁸ KUMPERA, s. 49.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 50.

do prostorového uspořádání a struktury vesnic, přičemž i samy kolonizovaly neosídlené oblasti. S tím souvisí také budování hospodářských dvorů, podpora řemesla a obchodu a jevíly zájem i o báňské podnikání. Konkrétně v Kladrubech se jednalo o stříbro.¹¹⁰

V období od 12. do 13. století, kdy klášterní fundace budovaly svoji pozemkovou doménu, kladrubský klášter dosahoval ve srovnání s ostatními fundacemi největšího územního rozsahu.¹¹¹ K roku 1235 vlastnil 135 obcí včetně Kladrub, Touškova a Přeštic,¹¹² jež klášter sám vysadil.¹¹³ Vyjmenovat všechn majetek kláštera z této doby by zabralo minimálně jednu stranu, proto je nasnadě vyjmenovat alespoň ty nejdůležitější. Jak se domnívá V. V. Kremer, klášter byl již od svého založení vlastníkem celého zalesněného území, které sahá od zápatí kláštera až k zemské hranici. V nejbližším okolí kláštera získal vesnice: Vrbice, Milikov, Milevo a již zmíněné Staré Kladruby. Vlastnil také vesnice více vzdálené od kláštera, obce v povodí Radbuzy a Černého potoka, několik dalších vsí severně od Touškova a také spoustu dnes již zaniklých vesnic. Při prvním obvěnění klášter dostal zbraslavské území u Prahy a dokonce i část pražského území mezi Vltavou, kostelem sv. Michala a kostelem sv. Petra. Pravomoci kláštera sahaly až k Pojizeří, kde získal Vladislavický újezd, a na Chrudimsko, kde vlastnil další tři újezdy. Klášter též dostal několik kostelů, bylo mu uděleno vodní právo v povodí řeky Mže a Úhlavky, dostal vinice pod Prosekem a v Uhercích, a v neposlední řadě klášter zaměstnával mnoho poddaných a různých řemeslníků, aby nikterak nestrádal. Zajímavé také je, že klášter nezískával majetek pouze od panovníka, ale že mu své pozemky dávali i zemané, feudálové a jiní.¹¹⁴ Majetek, který klášter získával od panovníků, byl většinou „darován“ výměnou za peníze. Jak se ukazuje, klášter byl pro panovníky výborným zdrojem příjmů, proto si do něj často jezdili půjčovat peníze či drahé kovy, když se chystali např. na křížovou výpravu (případ Vladislava II. – r. 1147), nebo když se ocitli ve finanční tísní (případ Soběslava II.). Vladislav II. klášter obdaril krašovským újezdem s deseti vesnicemi a Soběslav II. mu věnoval kurojedský újezd.¹¹⁵

---

¹¹⁰ KUMPERA, s. 50-51.

¹¹¹ Tamtéž, s. 50.

¹¹² ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 38.

¹¹³ KUMPERA, s. 57.

¹¹⁴ KREMER, *Založení kláštera kladrubského*, s. 29-34.

¹¹⁵ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 33.

6.1.1 Nové Kladruby

Přestože byl kladrubský klášter pojmenován po vsi Staré Kladruby, nové Kladruby byly vysazeny samotným klášteřem. Stalo se tak ještě před rokem 1230 a kromě energetického opata Reinhara na tom měl nejspíše zásluhu i král Přemysl Otakar I., který byl zavázán kladrubskému obyvatelstvu za darování peněz pro nového římského císaře Fridricha II. (1212), když se sám ocital ve finanční tísní. Přestože se často uvádí, že byly Staré Kladruby vypáleny, a proto se lidé přestěhovali do nových Kladrub, s velkou pravděpodobností tomu tak nebylo, jelikož Staré Kladruby existovaly minimálně ještě dalších sto let po vzniku těch nových.¹¹⁶ Jak se tedy zdá, u kladrubského kláštera v této době existovaly dva nezávislé sídelní útvary, oba vybavené farními kostely. V nových Kladrubech tehdy ležel kromě kostela už i trh a špitál u svatého Jakuba, který byl o 11 let později přenesen do Stříbra.¹¹⁷

6.1.2 Okolí Přimdy

Když kladrubský klášter vlastnil za vlády posledních Přemyslovců (13. století) celé území až k pohraničnímu hvozdu, v místě dnes zvaném Mnichovství žili tři poustevníci. Tehdejší královský purkrabí Bohuslav se rozhodl využít toho, že si pro svůj rozjímavý život vybrali právě tuto oblast blízko hranic a strážního hradu Přimdy, a požadoval od nich, aby dohlíželi na to, „*zda někdo nepřekládá ve svůj prospěch blízkou zemskou hranici, nebo zda se neblíží nějaké cizí vojsko*“.¹¹⁸ Když poté byla cesta k Přimdě dostatečně zabezpečena, purkrabí Bohuslav navrhl tehdejšímu kladrubskému opatu Kunovi, aby tyto tři poustevníky přijal do klášterní komunity. Když se tak roku 1306 stalo, kladrubský klášter získal zmíněnou lokalitu u Přimdy do vlastnictví a zajistil tam výstavbu kostela sv. Kateřiny a svého proboštvství ve vsi Svatá Kateřina.¹¹⁹

¹¹⁶ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 34-35.

¹¹⁷ NOVÁČEK et al, s. 115.

¹¹⁸ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 43.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 43-44.

6.1.3 Norimberská cesta nebo-li Zlatá cesta

Norimberská cesta byla nejdůležitější obchodní cestou spojující Prahu s Norimberkem, která svůj největší rozkvět zažila za vlády Karla IV. (14. století), avšak byla hojně využívána už od 12. století. Poloha Kladrub byla podmíněna právě křižovatkou na této obchodní trase.¹²⁰ Norimberská cesta vedla přes Kladruby a za Holostřevy u Kurojed se rozdvjovala dvěma směry – k Tachovu a k Přimdě, přičemž obě nakonec ovšem končily v Norimberku.¹²¹ Pokud bychom Norimberskou cestu měli vztáhnout k samotným Kladrubům, Staré Kladruby se nacházely na severní hraně jejího úvozu. Během rekonstrukce cestního systému v okolí kláštera bylo zjištěno, že výrazný komunikační uzel navazující na Norimberskou cestu nerespektoval polohu ani komunikační osnovu nových Kladrub, ale pouze Starých Kladrub.¹²² Jelikož Norimberská cesta vedoucí přes Staré Kladruby již ztrácela v této době na svém významu, kladrubští vybudovali cestu vedoucí přes nové Kladruby, což nejspíše souviselo s pobytem Karla IV. v klášteře roku 1376. Norimberská cesta byla později nazývána také jako Zlatá stezka, avšak to až dávno po smrti Karla IV. v 16. století, kdy už cesta svůj význam pomalu ztrácela.

V dnešní době existují snahy tuto významnou stezku opět zviditelnit v souvislosti s kultem císaře Karla IV. Němečtí historikové se při tom však dopouštějí jedné zásadní chyby, a sice že cestu zakreslují vedoucí přes Stříbro. Cesta přes něj totiž vedla až za vlády Václava IV. od roku 1382.¹²³

6.1.4 Stříbro

Kladruby s městem Stříbrem v historii neměly příliš kladné vztahy a už od jeho založení, pravděpodobně roku 1183, ho vnímaly jako svého soupeře. Byla to dvě poměrně významná centra dění, která od sebe ležela pouhých pár kilometrů, proto vládnoucí rivalita mezi nimi byla v té době přirozená, jelikož obě města chtěla od panovníků různé výsady – tržní právo, statut města apod. Zatímco Stříbro bylo

¹²⁰ NOVÁČEK et al, s. 112.

¹²¹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 46.

¹²² NOVÁČEK et al, s. 116.

¹²³ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 46.

ekonomicky podporováno z těžby stříbra, Kladruby měly značnou výhodu díky své pozici u Norimberské cesty.¹²⁴

Už za vlády Karla IV. vedl kladrubský klášter s městem Stříbrem spor týkající se pozemků, jimž se v dnešní době říká Jirná.¹²⁵ Jejich spory ovšem vyvrcholily až za dalšího krále Václava IV. ke konci 14. století. Jak již bylo výše zmíněno, Václav se v této době snažil oslabit svého nejmocnějšího protivníka na domácím poli zřízením plzeňského biskupství. To se mu ovšem zásluhou kladrubského kláštera a Jana z Pomuku nepodařilo, proto byl klášter tehdy přísně potrestán a dostal se do špatné finanční situace.¹²⁶ Přestože už dříve se snažilo město Stříbro vybudovat svoji vlastní cestu, kladrubský klášter skupoval všechny nově vzniklé vesnice ve směru na Stříbro, aby se rostoucí hornické město nemohlo přiblížit k významné Norimberské cestě. Když byl ovšem kladrubský klášter po incidentu s Janem z Pomuku mocensky i ekonomicky oslabený, Stříbro využilo situace.¹²⁷ Král, chovající zášť vůči Kladrubům, roku 1382 v listině nařídil kupcům, aby místo přes Kladruby jezdili přes Stříbro, čímž značně pomohl hornickému městu k jeho hospodářskému růstu.¹²⁸ Stříbrští měšťané dále krále přemluvili, aby zrušil Kladrubům povolenou stavbu hradeb a opevnění kolem města¹²⁹ a dokonce mezi měšťany proběhla i fyzická potyčka, v níž Stříbrští utrpěli zahanbující porážku. Svého cíle přesto dosáhli a Kladruby zůstaly neopevněné.¹³⁰

6.2 Kulturní krajina Stříbrska v období baroka

„Barokní „kulturní“ krajina je typická zvlněným terénem s mozaikou jasně definovaných polí; hustou sítí silnic a cest, lemovaných stromovými alejemi; barokními poutními kostely na návrších, vesnickými sídly s dominantami barokních kostelíků a drobnými stavbami ve volné krajině. Stopy barokní architektury v ní jsou

¹²⁴ NOVÁČEK et al, s. 119.

¹²⁵ KREMER, Vojtěch, *Klášter kladrubský v době svého největšího rozkvětu*, In: Sborník okresního muzea v Tachově 1987/22, Tachov 1987, s. 6.

¹²⁶ KUMPERA, s. 84.

¹²⁷ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 48.

¹²⁸ BYSTRICKÝ, Vladimír a RUBÁŠOVÁ, Kateřina, *Stříbro do roku 2000, aneb, Dějiny jednoho města*, Stříbro 2000, s. 27.

¹²⁹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 48.

¹³⁰ BYSTRICKÝ, Vladimír, RUBÁŠOVÁ, Kateřina, s. 27.

všudypřítomné.¹³¹ Takto jednoduše by se dala shrnout podoba kulturní krajiny z období baroka. Baroko překonalo středověký půdorys krajiny Čech a propojilo krajinu ve vizuálně a jednotně působící celek. Obohatilo krajinu o poutní kostely a cesty, kaple, aleje, sýpky i mlýny, boží muka, křížové cesty a milníky. Krajinné zásahy se neomezovaly pouze na vhodné dílčí lokality, ale snažilo se krajinu přetvořit celou nebo vytvořit zcela novou. Na krajinu byla přenášena ideologie *Bohemia sancta* nebo-li „Svaté Čechy“. To se projevovalo budováním již zmíněných božích muk, kaplí, kostelů anebo třeba věšením svatých obrázků na stromy. V krajině se také odehrávaly procesí a „happeningy“, jako jsou poutě, slavnosti Božího těla či lovy a hony. V tomto období byla důkladně kolonizována většina sídel a krajinné dominanty taktéž. Zatímco města byla obohacena honosnými paláci, domy, chrámy a kláštery,¹³² venkov zdobily kostely, často umístěné na vyvýšené straně návsi. Kaple, zvoničky či boží muka byly stavěny ve vesnicích, v nichž se nenacházela farnost, přičemž byly často umisťovány také na rozcestí nebo do pole.¹³³ Působení barokního využití krajiny bylo zkrátka totální. Nejedná se ovšem o násilnou reorganizaci krajinného prostoru, ale spíše o důkladnou metamorfózu – propojování starší struktury s novou, dokud postupně nedošlo k její přeměně.¹³⁴

Krajina naší země se vytvářela působením člověka po dlouhá tisíciletí, až se stala obrazem přírody samé, ale také obrazem člověka. Barokní etapa je vnímána jako základ dnešní kulturní krajiny a představa domova je spojována s obrazem krajiny právě z tohoto období.¹³⁵ Zde je důležité zdůraznit, že se jedná pouze o obraz, jelikož „barokní krajina je krajinou, která už neexistuje. Vznikla v baroku, a s jeho koncem také zanikla.“¹³⁶ To, co dnes vidíme, je pouze krajina s barokním dědictvím. Když je řeč o barokní architektuře a krajině, každý si vybaví monumentální stavby nebo malebné kostely, ale patří tam i „obyčejné“ sýpky z téže doby nebo louky a lesy, které byly ovlivněné lidskou činností. Aby mohla být zachycena skutečná podoba barokní krajiny, je třeba ji vnímat jako celek.¹³⁷

¹³¹ MACEK et al, s. 688.

¹³² SÁDLO et al, s. 180-182.

¹³³ KUMPERA, s. 306.

¹³⁴ SÁDLO et al, s. 180-182.

¹³⁵ HYNČÍK, Václav, *Baroko = Baroque = Barock*, Plzeň 2015, s. 6.

¹³⁶ SÁDLO et al, s. 174-175.

¹³⁷ Tamtéž, s. 175.

Snad není troufalé označit za nejvýznamnější stavitele té doby v západních Čechách Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferovi společně s Janem Blažejem Santini-Aichelem, jejichž práci doplňovaly sochy z dílny Matyáše Bernarda Brauna a obrazy od Petra Brandla či bratrů Asamových. Určitě je třeba zmínit také umělce, kteří dosáhli pouze regionální proslulosti, jako byl např. Jakub Auguston či Ondřej Kondel. Kdo byl však pro zrod jejich prací nejvýznačnější, byly objednatelé a mecenáši barokního umění. Těmi byli nejčastěji členové šlechtických rodů a především představitelé klášterů.¹³⁸ Právě církevní stavby (chrámy a kláštery) představují od devadesátých let 17. století do poloviny 18. století nejmonumentálnější barokní architekturu.¹³⁹

Když roku 1648 skončila třicetiletá válka, její následky byly pro Kladruby strašlivé. Poté, co v roce 1639 do Kladrub vtrhla švédská vojska, spousta obyvatel utekla před rabujícími žoldněři ze svých obydlí do lesa. Samotní mniši z kláštera utíkali do ciziny. Za vojskem zůstaly vyrabované a prázdné vesnice s mnoha vyhořelými a opuštěnými domy.¹⁴⁰ Aby byly následky třicetileté války co nejrychleji zahlazeny, do opatského úřadu byli nejčastěji doporučováni dobří hospodáři, kteří by zajistili dobrý finanční stav kláštera, a tedy i odvod vyšších daní do státní pokladny pro potřeby habsburských monarchů.¹⁴¹ Kladrubský klášter takového opata měl. Počátkem 18. století klášter dosáhl tzv. druhého vrcholu ve své historii, jež je spojován s opatem Maurem Fintzguthem.¹⁴² Kláštery v pobělohorském období držely ve vlastnictví velká feudální panství, přičemž ten kladrubský čítal na 301 osedlých.¹⁴³ Fintzguth nejen téměř zdvojnásobil počet bratří v komunitě a započal barokní výstavbu kláštera vedenou Santinim, ale stavěl také nové fary, církevní budovy i dvorská sídla nebo např. letní zámečky.¹⁴⁴

---

¹³⁸ HYNČÍK, s. 6.

¹³⁹ KUMPERA, s. 293.

¹⁴⁰ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 74.

¹⁴¹ KRČEK, s. 12.

¹⁴² ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 80.

¹⁴³ KUMPERA, s. 284.

¹⁴⁴ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 80.

6.2.1 Okolí Kladrub

6.2.1.1 Kaple a kapličky

Na přestavbách kladrubského klášterního chrámu pracovalo mnoho cizinců, přičemž někteří z nich se v Kladrubech usadili již natrvalo. Jedním takovým byl Dominik Pandini, který nechal u stříbrské silnice postavit mariánskou kapličku (Pandiniho). Byla postavena roku 1734 na místě bývalých božích muk a měla tvar tzv. vydlabaného sloupu. Místo u ní se nazývalo U Bílého mučedníka a v určené neděle nebo ve svátky se tam měly zpívat litanie. Během napoleonských válek byla kaplička sice zcela zničena, ale už roku 1816 byla na místě postavena nová. Přestože ještě ve 20. století na ní byly provedeny drobné opravy, v roce 1960 byla kaplička zcela zničena a znovu už neobnovena.

Na rozcestí silnic k Lázu a k Brodu se nacházela další mariánská kaplička (Hockova), která pocházela z druhé poloviny 18. století a měla tvar klenutého sudu. Další kaplička (Lázská) se nacházela u silnice od Kladrub směrem na Láz. Byla postavena roku 1699 a byla to jednoduchá zděná stavba s kruhovým půdorysem, avšak v 60. letech 20. století byla jako mnoho dalších zničena a zbourána. Podobně na tom byly kapličky u Mileva, v Brodu, v Lázu a u Výrovského potoka. Zbyla pouze kaplička Panny Marie Pomocné v Tuněchodech z 18. století, kaple ve Vrbici se zaobleným závěrem a lomeným štítem zasvěcená Panně Marii a jako poslední polygonální kaple z 18. století v Milevě.¹⁴⁵

6.2.1.2 Kříže u cest

Na Kladrubsku se nachází neobvyklá koncentrace kamenných křížů v celostátním měřítku.¹⁴⁶ Přestože se stalo zvykem je všechny nazývat jako smírčí kříže, není to správné označení, protože je několik druhů křížů a těch smírčích existuje už opravdu pouze malé množství. Smírčí kříže byly tvořené na základě smírčích smluv, které se sepisovaly s pachateli nějaké vraždy. Tito pachatelé byli téměř vždy odsouzeni k smrti, avšak když se za ně přimluvila „urozená osoba“ a zaplatila určitou sumu, nemuselo

¹⁴⁵ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 298-300.

¹⁴⁶ NOVÁČEK et al, s. 112.

k popravě nakonec dojít. V místě vraždy, jíž pachatel spáchal, se poté postavil smířčí kříž. Dalším druhem křížů jsou kříže hraniční a pamětní. Hraniční kříže oddělovaly obvykle pozemek mezi dvěma majiteli. Pamětní kříže se dávaly na místo nějaké tragické události či nehody, což byl zvyk převažující především v 18. století, a téměř vždy je na nich vyryto jméno či alespoň monogram zemřelého. Takové kříže lze najít např. na levém břehu Senetického potoka, v lese západně od Tuněchod, na vrchu Jirné při cestě mezi Žďárem a Stříbrem, v polesí V Klukách za Vrbicí nebo třeba v lese za obcí Brod při Výrovském potoce. Posledním druhem křížů jsou kamenné kříže označující středověké cesty. Těch se na Kladrubsku nachází největší množství. Nejvíce jich lze nalézt na tzv. přimské větvi Norimberské cesty (převážně mezi Brodem a Starým Sedlem), která často vedla kolem močálů, a proto bylo nutné cestu řádně označit. Právě tyto kříže usnadnily archeologům rekonstrukci přehledu tras středověkých cest.¹⁴⁷

6.2.2 Ostrov u Stříbra – kaple sv. Václava a Vojtěcha

Když byl roku 1785 výnosem císaře Josefa II. kladrubský klášter zrušen, jeho celková rozloha majetku činila 11 544 ha. Patřily tam lesy, desítky vesnic, mnoho dvorů a také mlýnů. Mezi obcemi patřícími klášteru byl také Ostrov u Stříbra,¹⁴⁸ kde se nachází šestiboká kaple postavená v barokně gotickém stylu, jejímž autorem je Jan Blažej Santini-Aichel. Existovaly dohady, že kaple byla postavená až po Santiniho smrti kolem roku 1740, ale poslední výzkumy ukazují, že budování kaple začalo už v době, kdy Santini ještě sám osobně řídil přestavbu kladrubského kláštera. Mohlo by se zdát nepochopitelné, proč by se Santini rozhodl stavět kapli v tehdy ještě malé a naprosto neznámé vesnici, proto autorství této kaple bylo několikrát zpochybňováno. Vysvětlení, proč si Santini vybral právě Ostrov, by mohlo být ve skutečnosti jednodušší, než se může zdát. Kladrubský klášter je postavený v části Kladrub, jež se dnes nazývá Pozorka. Jak ukazují historické záznamy, v tehdejší době tato část patřila svým katastrům právě k Ostrovu, proto se J. Čechura domnívá, že šlo možná o Santiniho vyjádření úcty tamním obyvatelům. Kaple byla vysvěcená v roce 1720 kladrubským

¹⁴⁷ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 321-325.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 192.

opatem Maurem Fintzguthem, avšak dokončena byla až roku 1729.¹⁴⁹ Stavba je tvořena střední lodí na šestiúhelném půdorysu a třemi apsidovými prostory a patří mezi kompozice typu „paprsčité centrály“. Půdorysné rozvržení je geometricky konstruováno, což se projevuje i na vnějším objemu, jež je formován nad trojúhelníkem se seříznutými vrcholy. Jak říká M. Horyna: „*Tvarosloví exteriéru i interiéru je minimalizováno a linearizováno, zcela v duchu pozdního Santiniho díla.*“¹⁵⁰

Příloha III - kaple sv. Václava a Vojtěcha

6.2.3 Křížová cesta na vrchu Ronšperk

Představa barokní krajiny je silně spojena s barokním poutnictvím, jež zavdalo vznik mnoha struktur, které jsou typické pro českou krajinu. Obnovená úcta k svatým (Tridentský koncil v 16. století) se velmi projevila v lidovém kultu a v 17. a 18. století v životě člověka od sebe nešlo oddělit profánní a sakrální, což se projevilo na značné sakralizaci krajiny. Poutní místa byla zasvěcována tradičním světcům, řádovým patronům, českým zemským patronům a mnoha dalším, přičemž mezi velmi oblíbenými byla svatá Anna, svatý Josef, svatý Jan Nepomucký a neobvykle silný byl taktéž kult andělů. Nejoblíbenější však byla Panna Marie, jíž je zasvěceno nejvíce poutních míst u nás. Poutní putování bylo jakýmsi druhem zbožné turistiky. Nebylo však spojené pouze s duchovní stránkou života, nýbrž i s tou sociální, jelikož během cesty měl člověk možnost poznat nové kraje i nové lidi. Součástí poutních míst bývaly také křížové cesty s mnoha zastaveními, ačkoli někdy se jednalo pouze o prostou kapličku či studánku. Právě v souvislosti s poutními místy vznikalo u cest mnoho křížů, soch, obrazů světců, kapliček, božích muk, kaplí i kostelů.

Největšího rozkvětu barokní poutnictví dosáhlo v době pobělohorské a trvalo až do druhé poloviny 18. století, kde proti němu silně zasáhly dekrety Josefa II. Přestože poutě i nadále pokračovaly a pokračují i dnes, už nikdy neměly takový vliv na krajinu

¹⁴⁹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 284.

¹⁵⁰ HORYNA, *Jan Blažej Santini-Aichel*, s. 396.

jako tehdy.¹⁵¹ Snad jen v 19. století se podařilo částečně obnovit tento fenomén poutě a procesí. Docházelo k obnovám zrušených kostelů a kaplí, rostla také znovu popularita domácích světců a opět se umisťovaly obrázky svatých na křížovatkách cest. Toto období je v poslední době nazýváno „baroko po baroko“.¹⁵²

Právě v tomto období bylo postaveno 14 kapliček na křížovém vrchu u Stříbra, čímž vzniklo nové poutní místo s malovanými obrazy Kristova utrpení.¹⁵³ Poutní kostely a kaple byly často zakládány kláštery a někdy se dokonce samotné kláštery staly poutními místy.¹⁵⁴ Přestože poloha křížové cesty u Ronšperka svádí k tomu, aby se lidé domnívali, že byla zbudována v souvislosti s kladrubským klášteřem, není tomu tak. Podnět ke stavbě dal stříbrský měšťan Anton Battiek ve 30. letech 19. století a kaple podél dnes již částečně zaniklé cesty byly vysvěceny roku 1837. Křížová cesta byla opravena v roce 1926 na náklady stavitele Josefa Ernstbergera, a protože se nedochovaly žádné informace o původních malbách v kapličkách, v roce 1929 byly namalovány obrazy nové. Po vystěhování německého obyvatelstva roku 1945 už však křížová cesta nebyla nadále udržovaná, proto cesta i kapličky začaly chátrat.¹⁵⁵ Stavební obnova kapliček byla provedena až v roce 2011 a v roce 2013 do nich byly namalované nové obrazy.¹⁵⁶

Příloha IV - křížová cesta na Ronšperku

7 SOUČASNOST

Druhá polovina 20. století se nesla v duchu intenzivní urbanizace, proto bude v této kapitole uveden pouze výčet těch významnějších změn, kterými Kladruby a kladrubský klášter prošly.

---

¹⁵¹ KUPKA, Jiří, *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*, Praha 2010, s. 63-67.

¹⁵² KRČEK, s. 20.

¹⁵³ *Historie*. In: Sdružení Ronšperk [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.ronsperk.cz/kaple/historie>.

¹⁵⁴ KUPKA, s. 65.

¹⁵⁵ *Historie*. In: Sdružení Ronšperk [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.ronsperk.cz/kaple/historie>.

¹⁵⁶ *Současnost*. In: Sdružení Ronšperk [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.ronsperk.cz/kaple/soucasnost>.

Když po druhé světové válce odešlo z Kladrub mnoho obyvatel (odsunutých Němců i Čechů), zbylo po nich mnoho prázdných domů. Jelikož pouze chátraly, bylo rozhodnuto o jejich demolici. Dohromady jich bylo zbouráno asi 60. Některé zemědělské plochy musely být pro nedostatek pracovních sil přeměněny na louky či pastviny.¹⁵⁷ Přestože nezaklikla žádná z obcí, kulturní ztráty byly veliké. „Zaniklo mnoho vesnických kostelíků, kaplí a bezpočet drobných památek v krajině. Některé vsi, především tzv. střediskové, utrpěly neuváženou výstavbu vesnických bytoven a zemědělských komplexů, které často stály u zrodu lokálních ekologických katastrof.“¹⁵⁸

První bytový komplex byl v obci Kladruby postaven roku 1969 v Milevské ulici a od té doby výstavba nových domů a bytů pokračovala velmi rychle. V 70. letech byla ve městě vykopaná hluboká kanalizace a také nová čistička odpadních vod nebo třeba sušička obilí. V 80. letech bylo vybudované např. nákupní středisko a také byl vydlážděn chodník ke kladrubskému klášteru na Pozorce, která tou dobou již patřila k dnešním Kladrubům.¹⁵⁹ Výstavba dálnice Praha – Plzeň – Rozvadov – Waidhaus započala v roce 1994¹⁶⁰ a do provozu byla uvedena o tři roky později.¹⁶¹

Intenzivnější opravy kladrubského kláštera započaly již roku 1977, kdy došlo k opravě střechy na západním křídle nového konventu. V letech 1978-1979 byla dokončena úprava zimního refektáře a roku 1980 byly do Kladrub převezeny sochy Matyáše Bernarda Brauna ze zámku Valeč u Karlových Varů. V 80. letech byly restaurované chórové lavice, oltář sv. Máří Magdaleny a sv. Scholastiky v západní části kostela a další. Byly snahy prosadit klášter mezi památky UNESCO, avšak návrh neprošel. V posledních letech došlo ke zpřístupnění některých místností latinské školy a byla taktéž zrevitalizována Jižní zahrada formou lesoparku.

Kladrubský klášter v dnešní době spadá pod správu odborného pracoviště Národního památkového ústavu a od roku 2000 v něm Občanské sdružení Klášter Kladruby pořádá pro návštěvníky různé akce, přičemž nejoblíbenějšími jsou Benediktinské dny.¹⁶² Dalšími pravidelnými akcemi jsou: historický jarmark, vánoční

¹⁵⁷ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 127-128.

¹⁵⁸ PROCHÁZKA, Zdeněk, *Historicko-turistický průvodce, D. 4, Stříbrsko a Borsko*, Domažlice 1995, s. 16.

¹⁵⁹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 132-135.

¹⁶⁰ PROCHÁZKA, s. 16.

¹⁶¹ ČECHURA, *Kladruby 900: lidé - život - doba*, s. 136.

¹⁶² Tamtéž, s. 156-158.

prohlídky či třeba festival Kladrubské léto. Klášterní kostel je až do dnešní doby v provozu a o velkých svátcích se v něm dokonce konají mše.¹⁶³

---

¹⁶³ *Klášter Kladruby*. In: Plzeň.cz [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://plzen.cz/tag/klaster-kladruby/>.

8 ZÁVĚR

Kladrubský klášter byl již od svého založení roku 1115 důležitým náboženským i mocenským centrem celých západních Čech. Od jeho založení uplynulo již 900 let. Klášter během té doby procházel obdobími rozkvětu a blahobytu, ale i obdobími devastace a naprosté bídy, které přímo ohrožovaly jeho existenci.

Cílem této práce bylo reflektovat činnosti kláštera a jeho vliv na formování kulturní krajiny regionu Stříbrska. Kladrubský klášter disponoval největší mocí a bohatstvím v dobách svého největšího rozkvětu. Jako takové období se dá charakterizovat 14. století za vlády Karla IV. a 18. století, které přineslo s nástupem Habsburků na český trůn do českých zemí rekatolizaci. Klášter v té době oplýval četnými majetky, zakládal a spravoval velké množství vsí, obcí, dvorů a far a patřila mu půda sahající až k hranicím země. Jeho vliv se významně podepsal na krajině nejen regionu Stříbrska, ale v celých západních Čechách. Mnoho obcí a staveb, jež dříve patřily do správy kladrubského kláštera, bylo poškozeno během druhé světové války anebo během neuvážených staveb bytových komplexů. Přestože jsou v dnešní době tendence různé stavby a památky restaurovat a navracet jim jejich původní podobu, některé z nich jsou již nenávratně zničeny.

Jelikož bylo vlastnictví kladrubského kláštera v dobách jeho největší slávy příliš rozsáhlé, bylo nutno pro tuto práci vybrat pár dílčích témat a lokalit. Některé z nich byly vybrány na základě důležitosti pro kladrubský klášter, jako tomu bylo např. u města Kladruby, jiné byly rozhodnuty na základě mého vlastního zájmu – např. Přimda. Téma kulturní krajiny regionu Stříbrska a toho, jaký na ni měl kladrubský klášter vliv, dodnes nebylo nijak uceleně zpracované. Je to téma rozsáhlé a nesmírně zajímavé, proto by bylo určitě nasnadě se mu věnovat i v budoucnu, poněvadž skrývá ještě mnoho neprobádaného.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

9.1 Kniha

BYSTRICKÝ, Vladimír a RUBÁŠOVÁ, Kateřina. *Stříbro do roku 2000, aneb, Dějiny jednoho města*. 1. vyd. Stříbro: Nadace Jakoubka ze Stříbra, 2000. 142 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-238-5997-8.

ČECHURA, Jiří. *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*. 2., upr. vyd. V Domažlicích: Pro město Kladruby vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2012. 183 s. ISBN 978-80-87316-24-5.

ČECHURA, Jiří. *Kladruby 900: lidé - život - doba*. V Domažlicích: pro Město Kladruby vydal Zdeněk Procházka, Nakladatelství Českého lesa, 2015. 407 s. ISBN 978-80-87316-61-0.

FOLTÝN, Dušan et al. *Otevři zahradu rajskou: Benediktini v srdci Evropy 800-1300*. V Praze: Národní galerie ve spolupráci s Filosofickým ústavem AV ČR v Praze, 2014. 491 s. ISBN 978-80-7035-550-3.

HORYNA, Mojmír. *Státní památkový objekt klášter Kladruby*. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1983. Nestr.

HORYNA, Mojmír. *Jan Blažej Santini-Aichel*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 1998. 487 s. ISBN 80-7184-664-3.

HYNČÍK, Václav. *Baroko = Baroque = Barock*. Vydání první. Plzeň: Agentura David a Jakub s.r.o., 2015. 232 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-260-9120-2.

KOTRBA, Viktor. *Česká barokní gotika: dílo Jana Santiniho-Aichla*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1976. 196 s., 80 s. obr. příl. (čb.).

KRČEK, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2013. 193 s. ISBN 978-80-261-0250-2.

KUČA, Karel et al. *Krajinné památkové zóny České republiky*. 1. vydání. Praha: Národní památkový ústav, 2015. 511 s. ISBN 978-80-7480-045-0.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech. I. díl, Od pravěku do poloviny 18. století*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2004. 364 s. ISBN 80-7291-108-2.

KUPKA, Jiří. *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Vyd. 1. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. 179 s. ISBN 978-80-01-04653-1.

MACEK, Petr, BIEGEL, Richard a BACHTÍK, Jakub. *Barokní architektura v Čechách*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 767 s. ISBN 978-80-246-2736-6.

NOVÁČEK, Karel et al. *Kladrubský klášter 1115-1421: osídlení, architektura, artefakty*. Vyd. 1. V Plzni: Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2010. 373 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-87271-18-6.

NOVOTNÝ, Václav. *Začátky kláštera kladrubského a jeho nejstarší listiny*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1932. 50 s. Rozpravy České akademie věd a umění; třída I, číslo 79.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Historicko-turistický průvodce. D. 4, Stříbrsko a Borsko = Historisch-touristischer Führer. D. 4, Mieser und Haider Region*. Překlad Winfried Baumann a Einfried Baumann. 1. ed. Domažlice: Český les, 1995. 220 s. ISBN 80-901122-9-3.

SÁDLO, Jiří et al. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Malá Skála, 2005. 247 s. ISBN 80-86776-02-6.

NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. Překlad Petr Kratochvíl a Pavel Halík. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. 219 s. ISBN 978-80-7363-303-5.

9.2 Studie/článek v časopise

KAMPER, Jaroslav a WIRTH, Zdeněk. *Kladruby (Kladrau, Cladrona, Cladruba) - Klášter benediktinský s kostelem Nanebevzetí P. Marie*. In: *Soupis památek*, 30. Politický okres stříbrský, 1908, s. 102-136.

9.3 Studie ve sborníku

KREMER, Vojtěch. *Dějiny kláštera kladrubského v době gotické*. In: *Sborník okresního muzea v Tachově 1985/20*. Tachov: Okresní muzeum v Tachově, 1985, s. 65-80.

KREMER, Vojtěch. *Klášter kladrubský v době svého největšího rozkvětu*. In: *Sborník okresního muzea v Tachově 1987/22*. Tachov: Okresní muzeum v Tachově, 1987, s. 1-7.

KREMER, Vojtěch. *Založení kláštera kladrubského*. In: *Sborník okresního muzea v Tachově 1978/11*. Tachov: Okresní muzeum v Tachově, 1978, s. 24-35.

9.4 Internet

Historie. In: *Sdružení Ronšperk* [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.ronsperk.cz/kaple/historie>.

Klášter Kladruby. In: *Plzeň.cz* [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://plzen.cz/tag/klaster-kladruby/>.

Současnost. In: *Sdružení Ronšperk* [online], [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.ronsperk.cz/kaple/soucasnost>.

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I - klášterní chrám	44
Příloha II - hlavní oltář chrámu	45
Příloha III - kaple sv. Václava a Vojtěcha	46
Příloha IV - křížová cesta na Ronšperku	47

Příloha I – klášterní chrám:

Klášter Kladruby: panoramatické fotografie a pozadí. In: Klášter Kladruby [online]. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://kladruby.euweb.cz/pages/fotografie/fotowall.htm>.

Příloha II – hlavní oltář chrámu:

Photo of Kladruby - hlavní oltář. In: Panoramio [online]. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.panoramio.com/photo/109858887>.

Příloha III – kaple sv. Václava a Vojtěcha

Kaple Sv. Václava a Vojtěcha. In: Stavba roku Plzeňského kraje [online]. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.stavbarokupk.cz/archiv/2010/nominovane-stavby/b-rekonstrukce-budov/kaple-sv-vaclava-a-vojtecha-ostrov-u-stribra-1.aspx>.

Příloha IV – křížová cesta na Ronšperku

Současnost. In: Sdružení Ronšperk [online]. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.ronsperk.cz/kaple/soucasnost>

11 RESUMÉ

This bachelor thesis deals with a benedictine monastery in Kladruby and it reflects its role in forming cultural landscape of Stříbro region. This thesis is divided into two main parts. The first part (chapters 2 – 4) is about the monastery itself and briefly portrays its history throughout nine centuries of its existence. There is also a description of today's appearance of the monastery. The second part (chapters 5 – 7) focuses more on a cultural landscape of Stříbro region with addition to the monastery's role in it.

The monastery in Kladruby was one of the most powerful religious and economical centers in the history of West Bohemia. That is the reason, why it was so important for the forming of cultural landscape in surrounding area. I chose for this piece a town Kladruby, which was always vital for the monastery. Another town used as an example is Stříbro (posing as Kladruby's rival throughout centuries) or Ostrov u Stříbra, where renowned architect Jan Blažej Santini-Aichel, who rebuilt the benedictine monastery in baroque gothic style, also built a little chapel.

I chose this topic, because it is very intriguing. Until this day there was no published compact work on this matter though, which is a big shame in my opinion. From my point of view, it is unjustly forgotten subject, which could lead (if explored and published) to increasing tourism in monastery. That might help with a renovation of the object and as well with a restoration of its former glory.

12 PŘÍLOHY

Příloha I - klášterní chrám

Příloha II - hlavní oltář chrámu

Příloha III - kaple sv. Václava a Vojtěcha

Příloha IV - křížová cesta na Ronšperku

